

Igen vagy Nem

A helyi népszavazások magyarországi gyakorlata
(1999-2011)

Jelige: JNY 124

Tartalom

1. Bevezetés.....	4
1.1 A téma bevezetése	4
1.2 A dolgozat felépítése	6
2. Kutatási terv	6
2.1 Kutatási kérdések, a kutatás jellege.....	6
2.2 Hipotézisek.....	7
2.3 Alkalmazott módszertan.....	8
3. A népszavazás	8
3.1 A népszavazás mint a közvetlen demokrácia eszköze	8
3.2 Helyi népszavazások a Visegrádi Négyek országaiban	11
3.2.1 Csehország	11
3.2.2 Lengyelország	12
3.2.3 Szlovákia	13
3.3.4 Magyarország	15
3.3.5 Összefoglalás.....	16
3.4 Országos népszavazás vs. helyi népszavazás Magyarországon	19
4. A kutatás.....	21
4.1 A helyi népszavazások vizsgálata	21
4.1.1 Az adatgyűjtés nehézségei.....	21
4.1.1 „Tények” és összefüggések	21
4.1.2 A hipotézisek ítéletei/Következtetések	27
4.2 Első esettanulmány: Pécs, 2007-es helyi népszavazás a NATO katonai radar létesítéséről.....	29
4.3 Második esettanulmány: Szerencs, 2010-es helyi referendum: munkahelyteremtés vs. világörökség	33
5. Befejezés	36
6. Felhasznált irodalom	40
7. Mellékletek.....	51
7.1 Táblázatok	51
7.2 Ábrák	60

Táblázatok és ábrák jegyzéke

1. táblázat: A helyi népszavazások szabályozása a V4 országokban	18
2. táblázat: A népszavazások településtípus szerinti megoszlása (1999-2011).....	51
3. táblázat: Az egyes kezdeményezői csoportok aktivitása (1999-2011).....	51
4. táblázat: A minta reprezentativitása lakosságszám, társadalmi-gazdasági elmaradottság és munkanélküliségi arány tekintetében.....	51
5. táblázat: Az érvényes és az eredményes népszavazások eloszlása (1999-2011)	52
6. táblázat: A népszavazások kezdeményezői és témái közti kapcsolat.....	53
7. táblázat: A társadalmi-gazdasági szempontból elmaradott települések és a kezdeményezők köre	54
8. táblázat: A társadalmi-gazdasági szempontból elmaradott települések és a népszavazások témái közti kapcsolat	55
9. táblázat: Az egyes témák az érvényesség szempontjából	56
10. táblázat: Az egyes témák eredményességük szempontjából	57
11. táblázat: A lakosságszám és a népszavazáson való részvétel kapcsolata.....	57
12. táblázat: A részvételi arány és a népszavazás témái, mint magyarázó változók közti kapcsolat.....	58
13. táblázat: A részvételi arány és a népszavazás témái, valamint a lakosságszám, mint magyarázó változók kapcsolata	58
1. ábra: A népszavazások megyék szerinti megoszlása (1999-2011)	60
2. ábra: Helyi népszavazások megoszlása a település méretének függvényében (1999-2011) 60	
3. ábra: Az egyes kezdeményezői csoportok aktivitása (1999-2011)	61
4. ábra: Az egyes népszavazási témák gyakorisága	61
5. ábra: Átlagos részvételi arány a lakosságszám függvényében	62
6. ábra: Átlagos részvételi arány a népszavazás témájának függvényében.....	62

1. Bevezetés

1.1 A téma bevezetése

Dolgozatomban az 1999 és 2011 között kiírt magyarországi helyi népszavazásokkal foglalkozom. A helyi, önkormányzati szint másodlagos az országos események és szabályozások kutatásához képest. Ugyanez figyelhető meg a népszavazások esetében is, mivel a legtöbb publikáció az országos referendumokkal kapcsolatban jelenik meg, a helyi ügyek már kevésbé jelenősek. Azonban a helyi népszavazások fontosságát az is jelzi, hogy ez az intézmény a helyi önkormányzás egyik módját jelenti. Az Önkormányzati törvény alapján a helyi önkormányzás nem a képviselő-testületet illeti meg, hanem a lakosság joga, melyet kétféleképpen érvényesíthet: egyrészt a választott önkormányzati képviselők útján, másrészt a helyi népszavazásokkal. Ez utóbbi eszköz jelentené azt a lehetőséget, hogy a lakosok valóban befolyásolhassák a közvetlen környezetüket, kinyilváníthassák véleményüket a tervezett döntésekkel kapcsolatban, azokat megerősíthessék vagy megakadályozhassák még a választások közötti időszakban is. Felmerülhet azonban a kérdés, hogy a helyi népszavazással valóban a helyi lakosság él és alulról jövő kezdeményezés, vagy az esetek többségében ezek az önkormányzatoktól induló folyamatok? Ezzel kapcsolatban érdemes azt is megvizsgálni, hogy e referendumok többségét a törvény által szabályozott kötelező témakörökben vagy esetleg más, a lakosság vagy a civil szervezetek által kezdeményezett témákban tartották meg. A részvételi arányok, a kérdések kapcsán megjelenő társadalmi megosztottság, a népszavazások területi megoszlása, a felmerülő témák és azok gyakorisága, a kezdeményezők köre mind fontos szempontok a helyi népszavazások vizsgálatakor, ezért kutatásom során az ezekkel kapcsolatban felmerülő kérdések megválaszolására teszek kísérletet. A részvétel kapcsán felmerül a kérdés, hogy a helyi referendumok jobban mobilizálják-e az embereket, mint ahogy az az országos népszavazások esetében megfigyelhető.

A vizsgált időszak 1999-2011, mely időszak alatt több mint 200 helyi népszavazást tűztek ki. A szűkítés oka, hogy az Országos Választási Iroda által közzétett adatok meglehetősen hiányosak, ezen időszak előtti népszavazásokról nem szerepel adat a honlapjukon, illetve csak 2002-ig visszamenőleg tudtak információkat szolgáltatni a kezdeményezésekkel kapcsolatban. Kutatásomat ezen adatok feldolgozásán túl két esettanulmánnyal is kiegészítem, melyek kiválasztásakor fontos szempont volt a helyi referendumok „deviáns” léte, tehát az, hogy valamilyen szempontból kiemelkedtek, eltértek a többi esettől.

Az első esettanulmány a 2007-es pécsi helyi népszavazással foglalkozik, mely országos visszhangot kapott. A referendum egy katonai radar telepítésének megakadályozására irányult. Itt kérdés, hogy mi indokolta az ügy felemelkedését? Esetleg a pécsi lakosság hatékonyabban lépett fel, mint korábban és ezt követően bármely település lakói? A tervezett katonai radar „NATO-kapcsolata” nyújtott megfelelő garanciát arra vonatkozóan, hogy az ügy ne rekedjen meg az alsó szinten és országos ismertségre tegyen szert?

A második esettanulmány a 2010-es szerencsi népszavazás, ahol az iparfejlesztéssel összefüggő munkahelyteremtés és a világörökséghez való tartozás közti választás adta a konfliktus magját. A népszavazáson feltett kérdés egyfajta értékválasztásnak tekinthető, mivel arra irányul, hogy a lakosság melyiket tartja fontosabbnak. Egy szalmatüzelésű erőmű létesítésének gondolata váltotta ki az ellenállást, ami először nem a szerencsi lakosság részéről fogalmazódott meg, hanem a tokaji szőlészek és borászok részéről. A hegyaljai történelmi borvidék ugyanis a világörökség részét képezi, ezért mondhatni jogosan merült fel a közelben fekvő település lakóiban, hogy az erőmű hiába járna Szerencsen munkahelyteremtéssel, az örökséget károsíthatná.

A hazai gyakorlat vizsgálatán túl érdemes megnézni más országok helyi népszavazással kapcsolatos szabályozásait és azok gyakoriságát is, mely alapján elhelyezhetjük a magyar esetet egy szélesebb palettán. Ez történhet egy összeurópai komparatív vizsgálatban, vagy csak a kelet-európai országokat tekintve, esetleg kissé szűkítve a kört, csupán a szomszédos országokra kiterjesztve, vagy bármilyen más szempont alapján kiválasztott országokkal. Jelen dolgozatban a Visegrádi Négyek országainak gyakorlatát tekintem át, melyet közös/hasonló történelmi múltjuk is indokol. Mind a négy ország esetében a rendszerváltást követően indult meg a demokratizálódási folyamat, majd hatására a közvetlen demokrácia eszközeinek térhódítása mind országos és mind helyi szinten. Felmerül a kérdés, hogy 1989-1990 után mennyiben eltérő vagy hasonló gyakorlat alakult ki a négy országban a helyi népszavazásokkal kapcsolatban, mind a szabályozást, mind a fő témákat, mind a gyakoriságot tekintve.

1.2 A dolgozat felépítése

A dolgozat felépítését tekintve három fő részre osztható. Az első részben ismertetem magát a kutatást, a fő kutatási kérdéseket, a hipotéziseket, valamint az alkalmazott módszertant. A második rész egy elméleti áttekintést nyújt a népszavazásról mint a közvetlen demokrácia egy intézményéről, annak szintjeiről és típusairól. Szintén itt tárgyalom a V4 országok gyakorlatát külön hangsúlyt helyezve a helyi referendumokra, illetve a magyarországi szabályozást részletesebben. Ez utóbbi esetében külön kitérek az országos és helyi szinttel kapcsolatos eltérő rendelkezésekre is. A harmadik fő blokk a kutatás eredményeit tárgyalja, tehát az áttekintett helyi népszavazások alapján megfogalmazott következtetéseket és statisztikákat, valamint a két esettanulmányt.

2. Kutatási terv

2.1 Kutatási kérdések, a kutatás jellege

Kutatásom fő kérdése, hogy Magyarországon az elmúlt 12 év során, a helyi népszavazás mint a közvetlen demokrácia egy eszköze valóban betölti-e a funkcióját. Ennek megfelelően a következő kérdések merülhetnek fel. Ezzel az intézménnyel valóban a helyi lakosság él vagy inkább felülről jövő kezdeményezésnek minősül? Mennyire mobilizálja az embereket az, ha a közvetlen lakókörnyezetük változásának alakulását befolyásolhatják egy-egy helyi referendum során? Van-e valamilyen megfigyelhető sajátosság a területi eloszlást, illetve az egyes települések lakosságszámát tekintve? A település gazdasági fejlettsége és a helyi népszavazási kezdeményezések között van-e összefüggés?

A kutatás jellegét tekintve egyrészt leíró jellegű, mivel az egyes helyi népszavazások témáinak kategorizálása a célom, illetve az, hogy megnézzem, mely témák milyen gyakorisággal fordulnak elő, kik a kezdeményezők. Másrészt pedig magyarázó jellegűnek tekinthető, mivel megpróbálok összefüggést találni az adott település nagysága, lakosságszáma és/vagy gazdasági fejlettsége, valamint a helyi referendumok előfordulása között.

2.2 Hipotézisek

A helyi népszavazásokkal kapcsolatban felállított első hipotézisem a kezdeményezők körére vonatkozik. A felmerülő témákat tekintve az egyik legnagyobb gyakorisággal előforduló kérdések a településszerkezet változásával kapcsolatosak, mint például községegyesítés létrehozása vagy megszüntetése, településrészek önállósodása, melyek a kötelezően kiírandó referendumok közé tartoznak. Ez alapján arra következtethetnénk, hogy a legtöbb népszavazást az önkormányzatok kezdeményezik. Azonban e mellett a másik szintén nagy gyakorisággal bíró témakör a környezetvédelemmel, illetve az ehhez kapcsolódó beruházásokkal foglalkozik. Ez esetben már nem kötelezi a törvény az önkormányzatokat a népszavazás automatikus elrendelésére. Az oly gyakran kiírt hulladéklerakók és égetők létesítéséről szóló referendumok kérdésfeltevésükben a megépítés támogatását célozzák, ezért nehéz elképzelni, hogy a helyi lakosság önként jelentkezzen ezek helyszínéül. Néhány esetben azonban lakossági nyomásra írtak ki népszavazást az önkormányzatok például azért, hogy elkerüljék a későbbi konfliktusokat. Ez alapján tehát azzal a hipotézissel élek, hogy *a legtöbb helyi referendumat önkormányzati kezdeményezésre írták ki, azonban nagy arányban lakossági nyomásra.*

A második hipotézis felállításakor abból indultam ki, hogy a helyi népszavazás lehetőséget nyújt a lakosság környezetének változásába való beleszólásra. Ez sokkal inkább elképzelhető egy kisebb településen, mivel könnyebben mobilizálhatóak az emberek. Maradva az első feltételezés példájánál, egy kisebb községben sokkal nagyobb ellenállást válthat ki az, ha egy szemétklerakót akarnak hozzájuk telepíteni, ahova melleleg a környező településeken felhalmozódott hulladékot is átszállítják, mintha egy népesebb város közelében akarják felépíteni ugyanazt. Így a második hipotézisem szerint *a kisebb községekben könnyebben kezdeményez a lakosság helyi népszavazást.*

Feltételezem, hogy *azokon a településeken, melyek társadalmi-gazdasági szempontból elmaradtak, kisebb arányban kezdeményeznek helyi referendumat, mint a fejlettebb községekben/városokban, ahol a civil szféra elég szervezett a kezdeményezéshez.*

Hazánkban a politikai részvétel alacsony, amit az országos szintű választások, népszavazások mutatnak. Az 1989-es országos referendumon volt a legmagasabb mértékű a részvétel, ahol a lakosság 58%-a ment el voksolni. Az ezt követő szavazások alkalmával csak 2008-ban haladta meg kicsivel a részvétel az 50%-ot. Ez alapján valószínűsítem, hogy *a helyi népszavazások – ahol az országoshoz képest szigorúbb az érvényességi küszöb – nem*

mobilizálják kellőképpen a lakosságot, azok hiába a közvetlen környezetüket befolyásoló döntésekről szólnak.

2.3 Alkalmazott módszertan

Az alkalmazott módszertan az adatgyűjtés és a dokumentumelemzés. A helyi népszavazások általános vizsgálata során az elsődleges források az Országos Választási Iroda közleményei, a helyi és országos terjesztésű lapok, illetve az egyes települések önkormányzatainak honlapja. Az egyes települések lakosság száma és gazdasági fejlettsége tekintetében a KSH adataira támaszkodok. Az adatgyűjtés szempontjai a következők voltak: mikor és hol tartottak helyi népszavazást, milyen témákban, ki kezdeményezte a referendumot, mekkora volt a részvételi arány, eredményes lett-e a szavazás.

Az e szempontok alapján elkészített adatbázis alapján megpróbálom feltárni a magyarországi gyakorlat főbb jellemzőit, illetve megkísérlek oksági kapcsolatot találni a feltett kérdés témaköre, a kezdeményezők, a település jellemzői és a részvételi arányok között. Ehhez a leíró statisztikai módszereken túl matematikai/következtető statisztikát alkalmazok.

3. A népszavazás

3.1 A népszavazás mint a közvetlen demokrácia eszköze

A képviseleti rendszerek közvetlen demokratikus eszközökkel való kiegészítése nem egy új keletű igény, mivel számos demokráciaelmélet hirdeti a participáció szükségességét. Ezekben az elméletekben fontos szerep jut a deliberációnak és/vagy a népszavazásnak. Az azonban tény, hogy valószínűleg nem lenne életképes egyetlen tisztán közvetlen demokratikus rendszer sem, ugyanis nem lehet minden kérdést vitával eldönteni, minden kérdésben konszenzusra jutni és nem feltétlenül rendelkezik a lakosság minden egyes tagja vagy legalábbis többsége azokkal a kompetenciákkal, melyek segítségével akár az egész országra kiterjedő döntést meghozhatna. Emiatt szükséges a képviseleti rendszer, mely tiszta formájában szintén nem nyújt megfelelő beleszólási lehetőséget az országos vagy a helyi ügyek intézésében a lakosság számára. Probléma, hogy a képviselők nem feltétlenül a közérdeket képviselik, sokkal inkább a magánérdekeiket vagy rosszul mérik fel a lakosság igényeit. Ilyen esetekben célszerű kikérni a lakosság véleményét is egy-egy adott ügyben, hogy láthatóvá váljon, van-e megosztottság az adott kérdéssel kapcsolatban, a lakosság egyetért vagy épp ellenkező állásponton van-e a képviselő-testülettel. Ezen problémákból

adódóan sem a közvetlen, sem a közvetett demokrácia tiszta formája nem állja meg a helyét, ezért a kettő ötvözetére van szükség egy ideális egyensúly megteremtése érdekében. Egyre nagyobb igény van arra, hogy a képviseleti rendszert közvetlen eszközökkel egészítsék ki, mely egyik módja a népszavazás. Népszavazást általában pont azért tartanak, mert a társadalom mélyen megosztott valamely ügyben és azokat a szokásos politikai csatornákon keresztül nem tudják rendezni. (Femia, 2009) Ezen intézmény előnye, hogy a „döntés tárgya szűk, meghatározott, átlátható”. (Enyedi, 2009, old.: 23) Hátránya azonban, hogy nem lehet minden kérdésben referendumot tartani, illetve, ha mégis megpróbálnák, akkor az egész politikai rendszer egy zéró-összegű játzmává válna, mivel az igen-nem alternatívák közötti választás nem enged meg kompromisszumokat. – Mindig lesznek nyertesek és vesztesek. – Kutatásokat végeztek arra vonatkozóan, hogy pusztán a kérdés feltevésének módosításával teljesen eltérő végeredményt kapunk (Sartori, 1999, old.: 72), valamint a kérdések feltevésének sorrendje is befolyásolja a döntést, ezért ez a manipuláció egyik kiváló eszköze. A kérdések megfogalmazása ettől függetlenül is egy kényes pontja a népszavazásoknak, mivel azokat elméletileg úgy kell megfogalmazni, hogy a kérdésre akkor lehessen „igen” választ adni, ha az a kezdeményező álláspontjával egyezik meg. *Körösenyi András: A népszavazások és a képviseleti demokrácia viszonya* (Körösenyi, 2009) című tanulmányában kimutatta, hogy a részvételi hajlandóság csökken a népszavazások gyakoriságának növekedése következtében. Mindemellett a népszavazások, akár helyi, akár országos szinten zajlanak, meglehetősen költségesek. Ezen ellenérvektől függetlenül a népszavazás adja a legegyszerűbb módját a közvetlen demokrácia gyakorlásának.

Kissé szűkítve a kört, dolgozatom témájához kapcsolódva szeretném kiemelni, hogy miért jó a referendum helyi szinten való alkalmazása. Egyrészt az országos szinttől eltérően itt az emberek a közvetlen környezetük változtatására lehetnek hatással, az sokkal inkább érinti mindennapi életüket, mint a legtöbb országos népszavazás keretében elrendelt kérdés. Másrészt, ami talán még fontosabb érv is, mint az előző, az az, hogy az önkormányzás joga nem a képviselő-testületet illeti meg, hanem a helyi lakosságot, mely jogát a képviselők által, illetve a helyi referendumokkal érvényesítheti. Harmadrészt a helyi népszavazások visszaigazolhatják azt, hogy a képviselő-testület valóban jól méri-e fel a lakók érdekeit és azok szerint cselekszik-e, illetve felmerülhetnek olyan kérdések is egy-egy állampolgári vagy civil szervezet kezdeményezése során, melyekkel a képviselő-testület nem feltétlenül foglalkozna. Az alulról jövő kezdeményezések előmozdíthatják a település fejlődését, személyesebbé tehetik a lakosság helyi politikához való viszonyát. Pont emiatt fontos, hogy a

helyi népszavazásokat ne csak az egyik oldal használja, illetve ne váljon felülről jövő kezdeményezéssé. Ha ez utóbbi állandósul, tehát nem a helyi lakosság kezdeményezi a népszavazásokat, hanem zömében felülről alkalmazzák, akkor az intézmény nem tölti be valós funkcióját. Helyi szinten a referendumoknak nem pusztán annyi a feladatuk, hogy a kötelezően előírt témákban a képviselő-testület kitűzzön egy szavazást, mert az nem motiválja az embereket, kevésbé mozgósítja őket. Ezen eszköz alkalmazásának célja az lenne, hogy a lakosság saját magát kormányozza, ha már a törvény is felhatalmazta őket ezzel a joggal. A politikai aktivitás és tudatosság növelésére adna lehetőséget a helyi népszavazás intézménye.

Az 1990-es évek óta a közvetlen demokrácia eszközeinek alkalmazása a helyi politikában figyelemre méltó fejlődési folyamaton ment keresztül, azonban az út, melyen az egyes európai államok elindultak meglehetősen eltérő képet mutat. A nyugati demokráciák esetében hosszú tradíciók alapozták meg a stabil politikai rendszereket, voltak köztük olyan államok, mint például Németország vagy Spanyolország, ahol a demokratikus rendszereket diktatúrák szakították meg. A kelet- és délkelet-európai államoknál azonban csak az 1989/90-es rendszerváltást követően indult meg a demokratizálódási folyamat, és a közvetlen demokrácia eszközei is ekkor nyertek teret maguknak. Általánosnak mondható ezen intézmények nemzeti szinten való bevezetése, majd fokozatosan megjelentek a tartományi és lokális szinteken is. Kelet-Európában például a nemzeti szinten bevezetett közvetlen demokratikus eszközök a nemzeti szuverenitás kifejezésekként értelmezhetőek. (Schiller, 2011, old.: 12-15) Azok az államok, melyek átvették a népi kezdeményezés és/vagy a helyi népszavazás intézményét, közel sem egységesen tették azt meg. Eltérések vannak az alkalmazási köröket tekintve, típusukban, az alkalmazott folyamatban, illetve az érvényességi és eredményességi küszöbökben. Mielőtt rátérnék a Visegrádi Négyek országaiban alkalmazott eljárásokra ismertetem, mely típusait különböztethetjük meg a helyi közvetlen demokratikus intézményeknek. (Schiller, 2011, old.: 16-17)

Összesen hat típusa különíthető el a helyi referendumoknak, illetve népi kezdeményezéseknek. Az első csoportot a kötelező népszavazások alkotják, melyek az általános európai gyakorlatban nem túl gyakoriak, bár vannak országok, ahol inkább ezek dominálnak. Ezeket a referendumokat meghatározott témákban kötelesek kiírni, mint például a települések egyesítése vagy szétválása. A második csoportba a kormányzat által kezdeményezett népszavazások tartoznak, mely esetében az egyes országokban szabályozzák, hogy pontosan ki vagy kik kezdeményezhetik a népszavazást. Franciaországban például helyi szinten a polgármester vagy a képviselő-testület; Lengyelországban pedig a képviselő-testület

többsége. A harmadik csoportba az állampolgárok által kezdeményezett népszavazások tartoznak, melyek a helyi referendumok legfontosabb típusát alkotják. A negyedik és az ötödik típus a helyi népi kezdeményezéseket osztja két részre, az állampolgári kezdeményezésre és a napirend meghatározására vonatkozó kezdeményezésre. Emellett hatodik típusként szerepel a visszahívás intézménye.

3.2 Helyi népszavazások a Visegrádi Négyek országaiban

Dolgozatomban a Visegrádi Négyek alkalmazott eljárásait tekintem át és hasonlítom össze, hogy esetleg e négy ország tekintetében vannak-e hasonlóságok vagy inkább gyökeresen eltérnek egymástól, annak ellenére, hogy közel azonos időben vezették be a helyi referendum intézményét és, hogy közös bennük az 1989/90-es rendszerváltás ténye. A fő szempontok, melyekre mind a négy ország esetében kitérek a következők: milyen szinten és milyen típusú népszavazást tesznek lehetővé az adott állam törvényei, a helyi referendumok esetében kik lehetnek a kezdeményezők, mi az érvényességi és eredményességi kritérium, ügydöntő vagy véleménynyilvánító népszavazás-e, milyen gyakorisággal alkalmazzák ezt az intézményt.

3.2.1 Csehország (Smith, 2011)

Csehországban 1990. december 10-én Václav Havel elnök két rendeletet terjesztett a Szövetségi Gyűlés elé. Az első rendeletben az Alkotmánybíróság létrehozását kezdeményezte, míg a másodikban a népszavazásra mint intézményre tett javaslatot, mely eredményeképp 1991-ben alkotmányos törvény született a referendumról. Mindezen lépések a Cseh és Szlovák Köztársaság kérdésének eldöntésére születtek, az 1991-es törvényben kijelentették, hogy népszavazáshoz kötik a cseh vagy a szlovák fél kilépését Csehszlovákiából. Még 1990-ben a Cseh Nemzeti Tanács elfogadta az Önkormányzati törvényt, melyben lehetővé tették a helyi szintű referendumokat, melyek eredménye kötelező a képviselő-testületre nézve. E törvényben szabályozták, hogy kik kezdeményezhetik az egyes önkormányzatok feloszlását vagy egyesülését. 1992-ben a helyi választásokról és népszavazásról szóló törvényben szabályozták az állampolgárok által kezdeményezett referendumokat, amit 2004-ben és 2008-ban is módosítottak. Az első módosítás alkalmával a kezdeti 25%-os részvételi küszöböt 50%-ra emelték fel és lehetővé tették, hogy egynél több referendum is tartható egy időben. 2008-ban az érvényességi és az eredményességi feltételeken módosítottak.

Csehországban három típusú helyi népszavazást különböztethetünk meg: a kötelező, a kormányzat által és az állampolgárok által kezdeményezett népszavazást. Kötelező elrendelni a helyi népszavazást abban az esetben, ha az önkormányzatok feloszlásáról, illetve egyesüléséről akarnak dönteni, itt legalább 50%-os egy irányba szavazás szükséges az eredményességhez. A kormányzati kezdeményezést a képviselő-testület teheti meg, a polgármester nem kezdeményezhet helyi referendumot. Az állampolgári kezdeményezésnél az összegyűjtendő aláírások száma 3000 föig a lakók 30%-a, 20 000 föig 20%-a, 200 000 föig 10%-a és 200 000 fő feletti település esetén a lakosság 6%-a. 2008 óta a helyi népszavazások érvényesnek tekinthetők, ha a helyi lakosság 35%-a elment szavazni. Eredményes abban az esetben a referendum, ha a választók többsége az adott kérdésben egy irányba szavazott, vagy ha az összes regisztrált szavazó legalább 25%-a. A cseh népszavazás eredménye kötelező, tehát ügydöntő, ha a részvétel meghaladta az 50%-ot. (Dr. Tábit, 2010, old.: 24) A cseh népszavazásokkal kapcsolatban fontos, hogy vannak úgymond „tiltott” témák, melyekről nem lehet népszavazást tartani, ilyen a költségvetés, vagy a képviselő-testület visszahívása, illetve arról sem, ha egy 300 főnél kisebb lélekszámú terület rész önállósodni szeretne. (Dr. Tábit, 2010, old.: 20)

2000 és 2008 között összesen 151 helyi népszavazást tartottak, melyből 60-at a kötelezően kiírandó kérdésekből, tehát az önkormányzattól való elválás, az egyesülés vagy a kerület/településrész önállósodása kapcsán. 91 környezettel kapcsolatos helyi referendum volt, melyek közül 24 a nukleáris hulladék kezelésével foglalkozott. (Smith, 2011, old.: 40-41) A területi megoszlást tekintve a 151 helyi népszavazás 78%-át olyan településeken tartották, melyek lakossága kevesebb, mint 2000 fő.

3.2.2 Lengyelország (Piasecki, 2011)

Lengyelországban 1987-ben a dolgozó nép számára megadták a lehetőséget arra, hogy népszavazás keretében nyilvánítsák ki a véleményüket egy-egy kérdéssel kapcsolatban, azonban helyi szinten csak az államigazgatás területi szervezete kezdeményezhetett népszavazást. Lengyelországban nemzeti, regionális és helyi szinten is lehet referendumot tartani. A helyi kormányzásról szóló, 1990-es törvényben szabályozták a helyi választásokat és referendumokat. E törvény alapján három típusú népszavazást különböztettek meg, melyből a visszahívásról és a helyi adózásról szóló szavazások ügydöntőek, míg egyéb fontos ügyekben csak véleménynyilvánítóak a referendumok.

Helyi népszavazást kezdeményezhet a választópolgárok legalább 10%-a és a tanács is. Az érvényességi feltétel 30%, az eredményességi küszöb legalább 50%, illetve a helyi

adózással kapcsolatban 2/3-os többséget követelnek meg. A különböző típusú népszavazásoknál ez a következőképpen alakul. A visszahívásról szóló ügydöntő referendumokat vagy a képviselő-testület vagy a lakosság 10%-a kezdeményezheti. 2002 óta a polgármester is visszahívható, leváltását csak a képviselő-testület kezdeményezheti. A népszavazás eredménye kötelező, ha a részvétel eléri vagy meghaladja a 60%-ot. A helyi adózással kapcsolatos ügydöntő népszavazást ugyanúgy a képviselő-testület és a lakosság is kezdeményezheti, azonban az eredményességhez minősített többségre van szükség. A kormányzat által kezdeményezett népszavazások esetében a képviselő-testület rendelhet el helyi referendumot fontos ügyekben, mely elég tágan értelmezhető. Erre 2003 óta van lehetőség, és az érvényességhez 30%-os részvétel szükséges. Az állampolgárok által kezdeményezett népszavazásoknál a helyi lakosság 10%-a kezdeményezheti a kiírást és az érvényességhez szintén 30%-os részvétel szükséges. A véleménynyilvánító népszavazásokat, melyeket úgy határoztak meg, hogy fontos ügyekben rendelik el, meglehetősen ritkán kezdeményezi a tanács. Általában két fő témakört érintenek: a közigazgatással kapcsolatos kérdéseket és a személlyel kapcsolatosakat, melyekben általában a lakosság a szemétiégetők ellen tiltakozik.¹

A lengyel helyi népszavazások 85%-a a képviselő-testület vagy a polgármester visszahívására irányul. 2002 és 2006 között a 92 visszahívó referendumból 72 a végrehajtó szerv leváltására vonatkozott. Érdekes, hogy a közvetlen demokrácia ezen intézményének helyi alkalmazása mennyire gyakori a lengyeleknél, ugyanis 1999 és 2010 között 366 darab helyi népszavazást tartottak, tehát ezen a téren nagyon aktívak. Hozzá tartozik a történehez azonban, hogy a referendumoknak csupán 13,66%-a (50 db) volt érvényes, mivel a részvételi arány nem érte el a 30%-ot. (Turyna, 2010, old.: 3) Területi megoszlását tekintve a nagyvárosokban kevésbé gyakori a referendum, mivel a 10%-nyi aláírást nehéz összegyűjteni, viszont a kisvárosokban előszeretettel használják. Érdekes az is, hogy a legtöbb helyi népszavazást az ország nyugati részén tartják.

3.2.3 Szlovákia (Laštic, 2011)

Az 1992-es Szlovák Alkotmányban rendelkeztek az önkormányzatokról, melyben rögzítették a választott hatalom intézményét, a népi gyűléseket és a helyi népszavazásokkal kapcsolatos szabályozásokat is. A 2001-es módosítás során bevezették az önkormányzatok második szintjét, a régiókat, ahol regionális referendumokra adtak lehetőséget. A helyi politikában korlátozott a közvetlen demokrácia, ugyanis magas küszöböt állapítottak meg a

---

¹ 1992-2006 között összesen 40 darab véleménynyilvánító helyi népszavazást tartottak.

népszavazás elrendeléséhez. Referendum tartható országos, regionális és helyi szinten. Szlovákiában létezik kötelező/ügydöntő és fakultatív/véleménynyilvánító népszavazás is mint intézmény, valamint a polgármester visszahívására irányuló szavazás.

2001 óta a helyi népszavazás elrendeléséhez a lakosság 30%-ának kezdeményezése szükséges², emiatt a szlovákok kevésbé használják ezt az intézményt. A referendum érvényességi feltétele az 50%-os részvétel, illetve az eredményességi küszöb az érvényes szavazatok szintén 50%-a. Kötelező helyi népszavazást elrendelni az önkormányzatok egyesülése, felbomlása vagy megszüntetése esetén. Ekkor a végső döntést a területi változtatásokkal kapcsolatban a központi kormányzat hozza meg. Abban az esetben is kötelesek helyi referendumot tartani, ha azt a helyi gyűlés kezdeményezi, vagy ha a helyi lakosok 30%-a, azonban ebben az esetben további korlátozások is vannak. Egyrészt a helyi gyűlés három tagjának ellenőriznie kell, hogy a kezdeményezés megfelel-e a helyi szabályozásoknak, illetve, ha a kezdeményezés arra irányul, hogy az önkormányzatot feloszlassák, akkor a testület minden tagjának meg kell azt vizsgálnia. Fakultatív/véleménynyilvánító népszavazást tarthatnak más fontos önkormányzati ügyben. Itt nincs semmilyen korlátozás a lehetséges témákat illetően. A polgármester visszahívását kezdeményezheti a helyi gyűlés vagy a lakosság 30%-a. A helyi gyűlésnek kötelező elrendelnie a népszavazást, ha a polgármester nem teljesíti kötelezettségeit, megszegi az alkotmányt vagy a törvényeket; illetve elrendelheti, ha úgy ítéli meg, hogy a város vezetője képtelen ellátni kötelezettségeit több mint hat hónapig. A polgármester visszahívására vonatkozó népszavazás érvényességi és eredményességi feltétele 50-50%.

A regionális szintű referendumokat a regionális parlament, illetve a régió lakosainak 30%-a kezdeményezheti, az érvényességi és eredményességi feltételek megegyeznek a helyi népszavazásokéval.

Pontos adatok nincsenek arra vonatkozóan, hogy eddig hány helyi népszavazást tartottak ebben az országban, erre csak következtetni lehetne az önkormányzatok alakulása/megszűnése alapján, melyekben kötelező a referendum kiírása.

---

² Korábban, az 1992-es szabályozás szerint „csupán” 20% kellett.

3.3.4 Magyarország

A népszavazás intézménye már az 1949-es Alkotmányban is szerepelt, azonban ezt csak 1989-ben szabályozták törvényi szinten. A referendumok helyi szintű alkalmazására csak a rendszerváltás közeledtével nyílt lehetőség, mikor az 1989. évi XVII. törvény részletesen is leírta a helyi és az országos népszavazásra, valamint a népi kezdeményezésre vonatkozó szabályozásokat. A korábbi konzultatív eszközök közül az 1971. évi I. törvényben megnevezett falugyűlés emelendő ki, melyre ma is lehetőség van az 500 főnél kisebb lélekszámú településeken. Míg a harmadik tanáctörvény nem szólt a helyi népszavazásokról, illetve a falugyűlést sem nevesítette akként, az 1990. évi LXV. törvény értelmében a képviselő-testület a helyi referendumokat a falugyűlés hatáskörébe delegálhatja, illetve annak döntését meghatározott feltételek teljesülése (helyi választópolgárok legalább felének részvétele) esetén valóban népszavazási döntésnek tekinti. (1990. évi LXV. törvény) A rendszerváltást követően, 1990-ben az Önkormányzati törvény megjelenésével a korábbi rendelkezések hatályukat veszítették és ezen új törvény rögzítette a vonatkozó rendelkezéseket. A helyi népszavazásokkal kapcsolatos szabályozások az 1990. évi LXV. törvényben és az 1997. évi C. törvényben találhatóak. Magyarország Alaptörvényében, mely 2012. január 1-jén lépett hatályba a 31. cikk továbbra is lehetőséget ad a helyi népszavazásra, annak szabályait sarkalatos törvény fogja tartalmazni.³ Magyarországon országos és helyi szintű referendumok kezdeményezésére van lehetőség.

Helyi szinten csak ügydöntő népszavazást lehet tartani, bár a törvény ezt ebben a formában nem nevesíti, csupán annyit mond, hogy a helyi referendum eredménye kötelező a képviselő-testületre nézve. Az Alkotmánybíróság 76/2007-es határozata alapján a helyi népszavazás az országoshoz hasonlóan lehet véleménynyilvánító is. Meghatározása szerint ügydöntő, ha a kérdés a helyi képviselő-testület hatáskörébe tartozik, illetve minden más olyan esetben, ahol az ügy nem tartozik a testület hatáskörébe csak véleménynyilvánító népszavazásról beszélhetünk. A határozatban kiemelik, hogy ez „különösen így van, ha az ügy a helyi érdekeken túl regionális vagy országos érdekű”. (76/2007 AB határozat) Megkülönböztethetünk kötelező helyi népszavazásokat, kormányzat által, illetve állampolgárok által kezdeményezett helyi referendumot. Az Önkormányzati törvény alapján kötelező népszavazást tartani a területrendezéssel kapcsolatos kérdésekben, az önkormányzatok társulásával kapcsolatban, valamint azokban az ügyekben, melyeket az önkormányzati rendelet meghatároz. (1990. évi LXV. törvény) A képviselőtestület

---

³ A dolgozat megírásakor még nem született a népszavazási kezdeményezésről sarkalatos törvény.

referendumot rendelhet el azokban a kérdésekben, melyek a hatáskörébe tartoznak, illetve az önkormányzati rendelet megerősítésére. Tilos azonban helyi népszavazást tartani a költségvetésről, a helyi adókkal kapcsolatos döntésekről, illetve a „képviselő-testület hatáskörébe tartozó szervezeti, működési, személyi kérdésekben, a képviselő-testület feloszlásának kimondásáról” (1990. évi LXV. törvény 46 § (4)). A népszavazást kötelező elrendelni, ha az önkormányzati rendeletben meghatározott számú választópolgár kezdeményezi, ami legalább a helyi lakosság 10%-át és maximum 25%-át jelenti. A gyakorlatban azonban a rendelet vagy csak a helyi szabályokat tartalmazza röviden vagy az Önkormányzati törvényben meghatározott határokat ismétli meg. (Majer & Dr. Tábit, 2011, old.: 3) A képviselő-testület joga eldönteni azt, hogy elrendel-e népszavazást, ha a képviselők egynegyede, a képviselő-testület bizottsága vagy a helyi társadalmi szervezet vezető testülete kezdeményezi. Az 500 lakoson aluli községekben a képviselő-testület a népszavazást a falugyűlés hatáskörébe utalhatja. A helyi népszavazás érvényes, ha a szavazáson a lakosság több mint 50%-a megjelent, illetve eredményes, ha a szavazóknak több mint fele egy irányba szavazott. (1990. évi LXV. törvény) Abban az esetben, ha a referendum érvényes, de nem eredményes, a képviselő-testületet illeti meg a döntés joga.

1999 és 2011 között összesen 220 helyi népszavazást tűztek ki, ezek területi megoszlásának, sikerességének és témaköreinek felderítése dolgozatom fő témáját alkotja.

3.3.5 Összefoglalás

Ahogy az a lenti táblázatból is látható meglehetősen eltérő szabályozások vannak érvényben a helyi népszavazásokkal kapcsolatban a Visegrádi Négyek országaiban. Ami azonos, hogy mindegyik ország lehetővé teszi az országos és a helyi szintű referendumokat, illetve mód van a véleménynyilvánító helyi népszavazásra is. Ezen kívül nincs más olyan eleme a szabályozásoknak, mely mind a négy országban megjelenne. Lengyelország kivételével a kötelezően kiírandó népszavazások körénél azonos az önkormányzatok feloszlásáról, egyesüléséről kiírt szavazások. A visszahívás intézménye csak Szlovákiában és Lengyelországban működik. Az állampolgári kezdeményezésű referendumokhoz szükséges aláírások száma Szlovákiában a legmagasabb (a lakosság 30%-a), ami azt eredményezi, hogy kevés helyi népszavazást kezdeményeznek a lakók. Ezzel ellentétben, Lengyelországban a lényegesen alacsonyabb (10%-os) kezdeményezési küszöb miatt előszeretettel használják a direkt demokrácia ezen eszközét. Az persze más kérdés, hogy a kiírt referendumoknak csupán töredéke érvényes. Az érvényességi feltétel Szlovákiában és Magyarországon a legmagasabb, 50%-os. Az eredményességi küszöböt tekintve egységes a szabályozás, azonban

Csehországban van egy egyszerűsítő feltétel, miszerint az összes regisztrált szavazó 25%-ának egyirányú szavazata is kielégíti az eredményesség feltételét. Úgymond tiltott témák, melyekről nem tartható helyi népszavazás, csak Csehországban és Magyarországon vannak, melyek közül a költségvetés és a képviselő-testület visszahívásáról szóló tilalom azonos.

Mindezek alapján azt lehet mondani, hogy a Visegrádi Négyek országaiban nem alakult ki azonos gyakorlat, azonban a cseh és a lengyel szabályozások könnyebben teljesíthető kritériumokat támasztanak az állampolgári kezdeményezéseknek, míg Szlovákiában és Magyarországon inkább korlátozó intézkedések vannak érvényben, ami megnehezíti a helyi lakosság számára a napi politikába, környezetének fejlesztésébe és változtatásába való beleszólást. E két országban ezáltal a helyi önkormányzás joga elsősorban a képviselőkön keresztül döntéshozásra szűkül.

1. táblázat: A helyi népszavazások szabályozása a V4 országokban

		Csehország	Lengyelország	Szlovákia	Magyarország
Szintek		országos helyi	országos regionális helyi	országos regionális helyi	országos helyi
A helyi referendum típusa	Kötelező	önkormányzat feloszlása, egyesülése	visszahívás, helyi adózás	önkormányzat feloszlása, egyesülése, megszüntetése ⁴	településszerkezet változtatása, önkormányzatok társulása, egyéb ⁵
	Kormányzat kezdeményezi	képviselő-testület	tanács	helyi gyűlés	képviselő-testület, polgármester
	Állampolgárok kezdeményezik ⁶	30% - 6%	10%	30%	min. 10% max. 25%
	Visszahívás	nincs	képviselő-testületet, polgármestert	polgármestert	nincs
Ügydöntő/ véleménynyilvánító		üggydöntő, ha a részvétel meghaladja az 50%-ot	visszahívás: 60% helyi adózás: minősített 2/3	fontos ügyekben véleménynyilvánító ⁷	Ötv.: csak ügydöntő 76/2007: véleménynyilvánító is
Érvényességi feltétel		35%	30%	50%	50%
Eredményességi feltétel		50% vagy összes regisztrált szavazó 25% ⁸	50%	50%	50%
Tiltott témák		költségvetés, képviselő-testület visszahívása, 300 főnél kisebb település önállósodása	-	-	költségvetés, helyi adózás, képviselő-testület feloszlása, képviselő-testület hatáskörébe tartozó bizonyos ügyek ⁹

Szerző által készített táblázat.

⁴ A végső döntést a központi kormányzat hozza.

⁵ A helyi önkormányzati rendelet határozza meg ezeket az ügyeket.

⁶ Aláírások száma a lakosság számának arányában

⁷ Közigazgatási ügyek, illetve „szemét” népszavazások

⁸ Csak állampolgári kezdeményezésnél

⁹ szervezeti-, működési- és személyi kérdések

3.4 Országos népszavazás vs. helyi népszavazás Magyarországon

Magyarországon az országos és a helyi népszavazásokat tekintve eltérő szabályozások vannak érvényben, melyekre itt szeretnék kitérni. Ezek közül három fő különbséget emelnék ki. Az első eltérés, hogy míg az országos referendumok között megkülönböztetünk egyrészt mérlegelésen alapuló és kötelezően elrendelendő, másrészt ügydöntő és véleménynyilvánító népszavazásokat, addig ugyanezen intézmény helyi szintű alkalmazásakor csak az első különbségtétel van érvényben.¹⁰ Az országos népszavazásokat tekintve a kötelezően elrendelendő referendum mindig ügydöntő is egyben, a mérlegelésen alapuló szavazásnál az országgyűlés dönti el, hogy az ügydöntő legyen-e vagy véleménynyilvánító, tehát azt, hogy az eredmény kötelezze-e bármire is a parlamentet. Helyi szinten az Önkormányzati törvény alapján csak ügydöntő népszavazások vannak, melyek eredménye kötelező a képviselő-testületre nézve. A 76/2007-es AB határozat értelmében azonban mégis megkülönböztethetjük ettől a véleménynyilvánító népszavazást.¹¹ E határozattal kapcsolatban többen azon az állásponton vannak, hogy ebben a formában ez az intézmény nem létezhet, mivel az Ötv. szerint népszavazás csak a képviselő-testület hatáskörébe tartozó ügyben rendelhető el, és a határozat szerint a véleménynyilvánító referendum olyan kérdésekben tartható, melyek nem tartoznak a testület fennhatósága alá. (Kiss, 2010) Emiatt ellentmondás alakul ki.

A két szint közötti második fontos eltérés a szavazás érvényessége és eredményessége kapcsán mutatkozik meg. Az országos referendumok esetén nincs semmilyen kritérium arra vonatkozóan, hogy azt mikor tekintjük érvényesnek, azonban helyi szinten ezt szabályozzák. Az Önkormányzati törvény 45 § (2) bekezdése alapján akkor érvényes a helyi népszavazás, ha a helyi választópolgárok több mint fele elment szavazni. A referendum eredményességét mindkét esetben szabályozzák, azonban eltérő módon. Az országos szavazás a résztvevők számától függetlenül az érvényesen szavazók több mint felének azonos szavazatát követeli meg, vagy egy ennél kedvezőbb megoldást, az összes választópolgár több mint

---

¹⁰ Országos népszavazás esetén:

- mérlegelésen alapuló, ha a kezdeményezők körét 100 000 választópolgár, a köztársasági elnök, a kormány vagy az országgyűlési képviselők egyharmada kezdeményezi
- kötelezően elrendelendő, ha legalább 200 000 választópolgár kezdeményezi

Helyi népszavazás esetén:

- mérlegelésen alapuló, ha az önkormányzati képviselők egynegyede, a képviselő-testület bizottsága, a helyi társadalmi szervezet vezető testülete kezdeményezi
- kötelezően elrendelendő, ha az önkormányzati rendeletben meghatározott számú választópolgár kezdeményezi, ami legalább a helyi választópolgárok 10%-a és legfeljebb a 25%-a (Országos Választási Iroda)

¹¹ Lásd 3.3.4 Magyarország alfejezetet.

egynegyedének egyirányú szavazatát. (Országos Választási Iroda) A helyi népszavazások eredményességi feltétele ennél szigorúbb, csak akkor eredményes a szavazás, ha a választók több mint fele ugyanarra a válaszra adta le a szavazatát. A helyi referendumokkal szemben támasztott magas küszöbök megakadályozzák azt, hogy a lakosság valóban használhassa a közvetlen demokrácia azon eszközét, mely elméletileg a helyi közügyekbe és döntésekbe való beleszólási jogot biztosítaná. Ezzel kapcsolatban a 2007-es pécsi népszavazást követően alkotmányjogi panaszt tettek, miszerint nem indokolt az országos és a helyi szint eltérő szabályozása. Szintén a 76/2007-es alkotmánybírósági határozat tartalmazza az ezzel kapcsolatos hivatalos álláspontot. A válasz két fontos elemet is tartalmaz, mellyel az eltérést indokolják:

„Az országos és a helyi népszavazás eltérő sajátosságai indokoltá tehetik, hogy az érvényesség és eredményesség szabályai egymástól akár lényegesen is eltérőek legyenek.

...A helyi népszavazás érvényességére és eredményességére vonatkozó „szigorúbb” szabályozás egyébként visszavezethető arra is, hogy a helyi népszavazásban való részvétel a helyi ügyek saját jogon való, közvetlen eldöntését jelenti, ez pedig az ügy közelsége, a választópolgárok közvetlen érintettsége, az ügy település, megye életét alapjaiban meghatározó jellege folytán indokolhat az országostól eltérő feltételek megállapítását.”
(76/2007 AB határozat)

A harmadik különbséget az okozza, hogy helyi szinten nem ismert, hogy az ügydöntő helyi népszavazás eredménye meddig kötelező a képviselő-testületre nézve. Az országos referendumok esetében az alkotmánybírósági határozat alapján három éven belül nem lehet ugyanabban a kérdésben népszavazást tartani, illetve az eredmény figyelembe vétele ezen időintervallum alatt kötelező. A helyi népszavazásokat tekintve csak annyit rögzítettek, hogy ugyanabban a kérdésben egy éven belül nem tarthatnak újabb helyi népszavazást, még akkor sem, ha a referendum érvényes, de eredménytelen volt. Ez utóbbi esetben ugyanis a képviselő-testület dönt. Arról semmilyen törvény és határozat nem rendelkezik, hogy helyi szinten meddig kell figyelembe venni az eredményes népszavazást, az meddig kötelező a képviselő-testületre.

4. A kutatás

4.1 A helyi népszavazások vizsgálata

4.1.1 Az adatgyűjtés nehézségei

Az Országos Választási Iroda által közzétett adatok meglehetősen hiányosak. Mint már jeleztem a vizsgált időintervallum szűkítésének oka, hogy az iroda honlapján csak 1999-ig visszamenőleg találhatóak információk az egyes helyi népszavazásokkal kapcsolatban¹², illetve a kezdeményezők és a kiírt helyi referendumokat összesítő táblázatuk csak 2002-ig tartalmaznak adatokat. A problémát az okozza, hogy az általuk megküldött dokumentumban nem szerepelnek se települések, se a kezdeményezett kérdések, csupán az állampolgárok, a képviselőtestület, valamint a helyi társadalmi szervezet vezetője által kezdeményezett helyi népszavazások száma 2002-2011-ig, illetve az adott évben megtartott népszavazások darabszáma. A további információkérésemre kapott válaszukban a honlapjukon szereplő adatokra hivatkoztak, ahol csak a már kiírt népszavazások információi szerepeltek. Az itteni adatok is hiányosnak tekinthetők, mivel az 1999 és 2003 között kiírt referendumok esetében nem tették közzé sem a részvételi arányokat, sem a feltett kérdések szövegét; a 2003-as helyi népszavazásoknál már megjelent a feltett kérdés, azonban sem a részvételi adatok, sem a szavazás eredménye nem ismerhető meg az oldalukról. A 2008-as évtől kezdve már mind a kérdések, mind a megszavazott válaszok, illetve a részvételi arányok – vagy az azok kiszámolásához szükséges adatok – hozzáférhetőek az Országos Választási Iroda honlapján. A hiányzó információk felkutatásában segítségemre volt Nagy Csilla és Tamás Veronika 2004-es tanulmánya (Nagy & Tamás, 2004), az önkormányzati jegyzőkönyvek és határozatok, helyi lapok és internetes hírportálok. Sajnos még így sem teljes az adatbázis, egy-két adat még ezek segítségével is rejtély maradt.

4.1.1 „Tények” és összefüggések

Mielőtt a helyi népszavazásokkal kapcsolatos összefüggéseket megpróbálom feltárni – már, ha lesz bármilyen összefüggés –, kitérek a reprezentativitás kérdésére, illetve az egyes ismérvek gyakoriságát és a referendumok fő jellemzőit tekintem át. Mondhatni természetesen nem reprezentatív a minta a lakosságszámot, illetve a települések társadalmi-gazdasági helyzetét tekintve. A lakosságszám tekintetében a 0-500 és az 501-1000 fő települések alulreprezentáltak a mintában, míg az összes többi felülreprezentált. A társadalmi-gazdasági

---

¹² Sajnos a közzétett népszavazások a teljes listának csak egy részét jelentik, mivel ezeken kívül is tartottak helyi referendumokat.

elmaradottság és a munkanélküliség mértékét tekintve szintén nem tekinthető reprezentatívnak a helyi népszavazások alapján „szűrt” adatbázis. A teljes sokaságot, tehát Magyarország összes települését nézve, összesen 327 olyan település van, mely társadalmi-gazdasági szempontból elmaradott, illetve 265 olyan, mely az országos átlagot 1,75-szörösen meghaladó munkanélküliséggel sújtott. Az e két szempontból hátrányos helyzetű települések felülreprezentáltak a mintában, míg azok a községek/városok, melyek nem elmaradottak és nincs náluk jelentős munkanélküliség, alulreprezentáltak. A 220 esetből összesen 23 tekinthető elmaradottnak, illetve 29 olyan település van, ahol a munkanélküliségi ráta meglehetősen magas.

Az egyes gyakoriságokat tekintve a legtöbb referendumot községekben írták ki, míg a legkevesebbet fővárosi kerületben. Ez utóbbi esetben összesen négy kerület érintett: 3., 8., 10. és 18. kerület. Helyileg a legtöbb népszavazást Esztergomban tartották, összesen öt darabot. A területi eloszlást nézve Pest megyében írták ki a legtöbb referendumot, szám szerint 51-et. A lakosságszám szerinti bontást tekintve a legtöbb helyi népszavazást az 1001-5000 fős településeken tűzték ki, a második helyen pedig az ennél nagyobb, 20 000 főt meg nem haladó települések szerepelnek. A 100 000 főnél nagyobb lélekszámú városokban, ezek jellemzően a megyei jogú városok, csupán öt referendumot tartottak. Az 1000 főnél kisebb községekben összesen 47 népszavazást tűztek ki. A 220 kiírt referendumból 188 esetében tudtam kideríteni, hogy ki volt a kezdeményező, melyek közül 83 alkalommal az önkormányzat, 75 alkalommal a lakosság, 29 alkalommal civil szervezet, illetve egyetlen alkalommal egy civil szervezet és a lakosság egymással karöltve indítványozta egy adott kérdés népszavazással való eldöntését. Ez utóbbi Solymáron történt, mikor egy ipari terület létesítése ellen akarták kikérni a helyi lakosság véleményét. A népszavazás indítványozásában természetesen egy környezetvédő csoport támogatta a lakosságot, azonban az a 25%-os részvétel miatt érvénytelen lett. A referendumok témáit tekintve a következő sorrend állítható fel e 13 éves időintervallumot tekintve. A leginkább preferált téma a településszerkezet változtatása (67), majd egy adott beruházás létesítése (53), környezetvédelmi témájú kérdések (45), egyéb (31), szociális és képviselőtestületi ügyek (11-11), illetve a legkevésbé preferált téma a tájékoztatással kapcsolatos kérdések eldöntése (2). Ez utóbbi arra irányult, hogy az adott településen legyen-e helyi lap vagy közvetítsék-e az önkormányzati üléseket, így ez inkább igényfelmérésnek tekinthető. Kiemelendő, hogy a felsorolt témák közül a településszerkezettel kapcsolatos, illetve a képviselőtestületi ügyek közé sorolt népszavazások kiírása kötelező, a többihez megfelelő számú választópolgár vagy képviselő, illetve civil

szervezet szükséges. A képviselőtestületi ügyek jellemzően a társult-képviselőtestület létesítéséről vagy megszüntetéséről szólnak. A felmerülő témák gyakoriságából látszik, hogy azok a népszavazások, melyek kérdéseik szerint nem a kötelezően kiírandó kategóriába esnek, közel kétszer nagyobb arányban fordulnak elő, mint a kötelezőek. Az érvényesség és az eredményesség kategóriája alkotja az utolsó önállóan értelmezett ismérveket. 214 népszavazásról sikerült kideríteni, hogy e két szempontból milyen eredménnyel zárult. Többségben voltak azok a referendumok, melyek érvényesek voltak (125 darab), azonban ezek nem mindegyike volt eredményes, bár ezek kisebbségben vannak. Összesen 120 érvényes és eredményes népszavazás volt a vizsgált időszakban, ami azt jelenti, hogy az összes referendumat tekintve 54,5%-ban sikeresek a kezdeményezések. Az átlagos választási részvételi arány 51,64%.

E kissé száraz adatismertetést követően megvizsgálom, hogy az egyes változók között található-e valamilyen kapcsolat, mint például a lakosságszám és a részvételi arány között. Az oksági kapcsolatokat tekintve felmerülhet a kérdés, hogy például magyarázza-e a referendum témája a voksoláson megjelenők arányát.

Az első, amit megnézek, hogy van-e valamilyen kapcsolat a népszavazás kezdeményezője és aközött, hogy milyen témában írták azt ki. E két változó között szignifikáns, de gyenge kapcsolat van. A lakosság 53,3%-ban a településszerkezet változtatásával kapcsolatban kezdeményezett referendumat, második helyen szerepel a beruházásokkal kapcsolatos kérdések indítványozása, majd ezt követően a környezetvédelmi témák. Kiemelendő azonban, hogy a beruházások létesítésével kapcsolatos kérdések elsősorban a környezetszennyező gyárak telepítésével kapcsolatosak. Így bár környezetvédelmi témáról van szó, mégis beruházásként tekintettek ezekre a népszavazások során. A civil szervezetek által kezdeményezett referendumok 44,8%-a a beruházásokra irányult, 20,7%-uk pedig a településszerkezet változásával foglalkozott. Érdekes, hogy az önkormányzatok elsősorban környezetvédelmi témában írtak ki népszavazást, és a beruházások valamint a településszerkezet módosítása csak ezt követően szerepel. Elmondható tehát, hogy a két kötelezően kiírandó témában a lakosság és a civil szervezetek kezdeményezik a legtöbb népszavazást: a településszerkezet változásával kapcsolatban kiírt népszavazások 75,4%-át e két csoport kezdeményezte. A legtöbb esetben e kérdések egy településrész önállósodásáról szóltak, kisebb arányban más településhez csatolásról és csak töredéke szólt települések egyesítéséről. Itt érdemes azt is megnézni, hogy a kérdés valami támogatására vagy inkább elvetésére irányult-e. A lakossági kezdeményezésre kiírt

népszavazások döntő többsége, 81,3%-a támogató volt, ami azért is érdekes, mert nehéz elképzelni, hogy például egy hulladékégető megépítése a helyi lakosság támogatását élvezné. Ennek az ellentmondásnak feltételezhetően az lehet az oka, hogy így a kérdés megítélése sokkal egyértelműbb, provokatívabb, és könnyebb valami ellen kampányolni. Azonban a reaktív népszavazások többségét is a lakosság kezdeményezte (42,4%), majd második helyen az önkormányzatok szerepelnek (30,3%).

A következő, amit megnézek, hogy a nem kötelezően kiírandó témájú népszavazásokat elsősorban ki kezdeményezte. A lakossági kezdeményezésű népszavazások 37,1%-a beruházásokra irányult, majd ugyanakkora arányban a környezetvédelmi és egyéb témájú kérdések kerültek előtérbe. A civil szervezetek (56,5%-ban) szintén beruházással kapcsolatos kérdést javasoltak elsősorban népszavazásra, majd az egyéb témák kerültek elő. A környezetvédelem után itt már megjelent a megfelelő tájékoztató eszköz iránti igény. Az összesen két referendum közül, ahol a település jobb tájékoztatását kívánták előmozdítani, az egyik civil szervezeti kezdeményezésre, a másik pedig önkormányzati indítványra került kiírásra. Az önkormányzatok 41,4%-ban a környezetvédelmi témákat helyezték előtérbe, majd ezt követően az előzőhöz hasonló sorrendben rangsorolták az egyes témákat. Érdekes, hogy a szociális témájú kérdések meglehetősen hátrasorolódtak, azonban ezek 57,1%-át a lakosság, és 42,9%-át az önkormányzat kezdeményezte.

A témákat tekintve az érvényesség szempontjából a legtöbb beruházással, környezetvédelemmel és településszerkezettel foglalkozó népszavazás érvényes volt, a többi kategóriába tartozó viszont nem. A legtöbb érvénytelen népszavazás az egyéb témakörű referendum volt, a legtöbb érvényes pedig a településszerkezettel kapcsolatos kérdés. Az érvényes népszavazások többsége eredményes is volt, csupán két témakörben, a beruházások és a településszerkezeti kérdések között található eredménytelen népszavazás.

A részvételi arányokra helyezve a hangsúlyt, három dolgot érdemes megvizsgálni. Egyrészt azt, hogy van-e valamilyen kapcsolat a téma és a részvételi arányok között, valamint a település fejlettsége és a részvételi arányok között, illetve a részvételi arány és a lakosságszám között. Előbbinél arra számítok, hogy, ha a referendum – kezdeményezze azt önkormányzat vagy lakosság – olyan témakörbe tartozik, mely nagyban befolyásolja a lakókörnyezetet, akkor nagyobb arányban mennek el voksolni. Ilyen téma lehet például egy ipari létesítmény a település határába, amit nagy valószínűséggel elleneznek a lakók vagy a környező települések. Ritka ez utóbbi jelenség, de a nyergesújfalvi cementgyár esetén ez történt. Öt környező település ellenezte a cementgyár létesítését, ami az érintett község

lakóinak munkalehetőséget jelentett volna, ezért azok kezdeményezték első körben a referendumot, akiket az közvetlenül nem is érintett volna. Ezzel ellentétben pedig egy társult képviselőtestület létrehozásáról szóló népszavazás kevésbé mozgósíthatja a lakosságot, mivel annak kisebb hatása lehet a mindennapjaikra. Röviden, tehát minél „lakosság-közelibb” témáról van szó, az annál jobban mobilizálja a helyieket. A két változó közötti kapcsolat viszonylag gyengének mondható, a referendum témájának ismerete 20,6%-kal csökkenti a népszavazáson való részvételre vonatkozó bizonytalanságot. Tehát az alapján, hogy ismerjük a referendum témáját, még nem vonhatunk le messzemenő következtetéseket arról, hogy hányan mennek el kinyilvánítani a véleményüket, érvényes lesz-e a népszavazás. Viszont, ha megnézzük, hogy az egyes témák mekkora „közönséget” vonzanak a szavazófülkékbe, akkor a következő mondható el. Kontrollcsoportnak tekintve a településszerkezettel kapcsolatos kérdéseket, az egyes témák 20,6%-ban magyarázzák a részvételi arány varianciáját. 5%-os szignifikancia szinten csak egyetlen változó, a környezetvédelmi témájú népszavazások nem szignifikánsak, tehát ez a kérdéskör nem gyakorol hatást a részvételi arányra. A településszerkezet változtatásával kapcsolatban kiírt népszavazásokon átlagosan 63%-os a részvétel. Ehhez képest minden más témában alacsonyabb. A lakosság által kezdeményezett második leggyakoribb témakör a beruházásokkal kapcsolatos kérdések eldöntése volt, amin a második legnagyobb az átlagos részvétel. A településszerkezettel kapcsolatos helyi népszavazásokhoz képest 15,4 százalékponttal alacsonyabb a szavazók aránya. A képviselőtestületi ügyekben kiírt referendumokon a kontrollcsoportéhoz képest 17,6 százalékponttal alacsonyabb az átlagos részvételi arány. Ez a téma kötelezően kiírandó témakörökbe tartozik, és csak az önkormányzat kezdeményezte e kérdéseket. Összességében elmondható, hogy a településszerkezeti témák a legnépszerűbbek, melyek többségét (65,6%-át) a lakosság kezdeményezte. E népszavazásokat azokon a településrészeken tartották, melyek önállósodni vagy egy másik településhez akartak csatlakozni, ezért ez valóban egy lakossághoz közel álló téma. Azt figyelembe véve, hogy a legtöbb beruházás valamilyen hulladékgazdálkodással foglalkozó vagy ipari létesítménnyel kapcsolatos, valószínűsíthető, hogy viszonylag nagy figyelmet kap és mobilizálja az embereket. A második legmagasabb átlagos részvételi arány ennek megfelelően itt figyelhető meg.

A második esetben azt nézem meg, hogy van-e valamilyen kapcsolat a települések fejlettsége, pontosabban inkább elmaradottsága és a részvételi arányok között. A társadalmi-gazdasági szempontból elmaradott településeken magasabb részvételi arányra számítok, mivel feltételezem, hogy az ilyen községekben élők nagyobb hajlandóságot mutatnak arra, hogy

változtassanak életkörülményeiken. A legnépszerűbb, településszerkezeti téma esetén például egy elmaradott település vagy településrész kezdeményezheti egy másik, nála fejlettebb, vagy kevésbé elmaradott településhez való csatlakozását. E kérdés tesztelésekor azonban csalódnom kellett, mivel a modell 5%-os szignifikancia szinten nem volt szignifikáns, ezért az elmaradottság ténye nem ad semmilyen információt a részvételi arányok alakulásáról.

A harmadik összefüggés feltételezésekor, a lakosságszám olyan szempontból merülhet fel a részvételi arány magyarázó változójaként, hogy felteszem, minél kisebb lélekszámú településről van szó, annál magasabb lehet a népszavazáson való részvétel. Ennek egyrészt az lehet az oka, hogy ebben az esetben sokkal nagyobb egy szavazat súlya, ugyanis egy nagyobb lélekszámú településen ugyanaz a voks sokkal kevesebbet ér. Egy másik okként felmerülhet az is, hogy egy 200 fős településen figyelhetik, hogy ki nem megy el szavazni és később beszédtemává válhat az illető, ami elkerülendő egy ilyen kis faluban. Kevésbé tudományos, de szociológiailag megállhatja a helyét ez utóbbi érvelés, miszerint a település lélekszámának csökkenésével nő annak a lehetősége, hogy valakit a „szájára vegyen” a lakosság, ezért többen mennek el szavazni. Tesztelve e feltételezést, megállapítható, hogy 5%-os szignifikancia szinten a részvételi arány és a lakosságszám között statisztikailag gyenge, negatív kapcsolat van, ami értelmezhető úgy, hogy a lakosságszám növekedésével csökken a részvételi arány, és fordítva. Ez azt jelenti, hogy igazolt az a feltételezés, hogy a kisebb településeken magasabb részvételre számíthatunk.

Egy „összefoglaló” modellben megnézem, hogy az egyes témák és a lakosságszám együtt hogyan magyarázza a részvételi arányokat. Kontrollcsoportnak azokat a településszerkezet változtatásával kapcsolatban kiírt népszavazásokat tekintem, melyeket az 1000-5000 fős településeken írtak ki, ugyanis e két szempont külön-külön a leggyakoribb. Regresszió alapján megállapítható, hogy az 1000-5000 fős településeken, a településszerkezet változtatásával kapcsolatban kiírt referendumokon átlagosan 63,5%-os a részvétel. 5%-os szignifikancia szinten a 20 000 és afölötti lélekszámú települések már nem szignifikánsak, ezért a nagy lakosságszám már nincs hatással a részvételi arányokra. Ahogy azt az előzőekben is megtapasztaltam, a népszavazások témái alacsonyabb részvételi arányokat mutatnak, mint a településszerkezeti kérdések esetén. A települések lakosságszám szerint felosztása esetén a két alsó kategória, az 500 és az 1000 főig terjedő, ugyanakkora részvételi arány növekedést jelez. A maximum 500 fős településeken 15,2 százalékponttal magasabb a részvételi arány, mint az 1000 és 5000 fő közé esőkön. Ugyanez mondható el az 500-1000 fős településekről.

Összefoglalóan elmondható, hogy minél „lakosság-közelibb” témában és minél kisebb településen tartanak népszavazást, annál nagyobb arányban mennek el voksolni a lakók.

4.1.2 A hipotézisek ítéletei/Következtetések

Összesen négy fő hipotézist állítottam fel dolgozatomban, melyek fölött a következőkben fogok ítéletet alkotni. Az első hipotézisemben azt állítottam, hogy a legtöbb helyi referendumot az önkormányzat kezdeményezte, de többségében lakossági nyomásra. Ahogy az előzőekben kiderült, valóban az önkormányzatok kezdeményezték a legtöbb népszavazást, egészen pontosan 83-at, amitől csak picit kevesebb a lakossági kezdeményezésre kiírt népszavazás (75 darab). Az önkormányzat összesen hét alkalommal kezdeményezett úgy népszavazást, hogy az lakossági nyomásra vagy a lakossági ellenzés megelőzésére történt¹³. Ebből öt alkalommal egy hulladéklerakó miatt írtak ki referendumot, hogy végül a lakosság áldását kaphassák. Hévízgyörk, Keszeg, Királyszentistván, Valkó és Verseg településeken a lakosság ellenállását szerették volna megelőzni azzal, hogy egy népszavazással elejét veszik annak a feltételezésnek, hogy a megkérdezésük nélkül döntenek. A hét referendumból azonban csak egy volt olyan, ahol kifejezetten a lakosság nyomására kezdeményezett az önkormányzat. Tiszaújvárosban egy tervezett börtön miatt tűzték ki népszavazást, mely előzménye egy olyan közmeghallgatás volt, ahol erősen megoszlott a lakosság véleménye, ezért a népszavazás kezdeményezése mellett döntöttek. Ha csupán ez az egy eset növeli a lakossági kezdeményezésre kiírt referendumok számát, akkor továbbra is ezen eszköz fő használójának az önkormányzat tekinthető. A két kezdeményező közti minimális különbség azonban arra enged következtetni, hogy a lakosság valóban megpróbál élni a helyi népszavazáshoz való jogával.

A második hipotézisem, miszerint a kisebb községekben könnyebben kezdeményez a lakosság helyi népszavazást, igaznak bizonyult. A „könnyebbséget” természetesen csak úgy tudtam mérni, hogy az egyes referendumok lakosságszám szerinti eloszlását néztem meg. A 20 000 fő alatti településeken kezdeményezték a népszavazások többségét, ezen belül is a legtöbbet az 1000 és 5000 fő közé eső településeken. A valóban kis lélekszámú településeken, tehát az 1000 fő alattiakon a referendumok kb. egyötödét tűzték ki. Mindezek alapján levonható a következtetés arra vonatkozóan, hogy 5000 fő fölött, a lakosságszám növekedésével egyre inkább csökken a népszavazások száma. Ennek oka abban keresendő, hogy minél nagyobb lélekszámról van szó, annál nehezebb a lakosságnak megszerveződnie,

---

¹³ Csak hét népszavazásról sikerült kideríteni biztosan, hogy a lakossági nyomás vagy ellenzésük megelőzése miatt kezdeményezte azt az önkormányzat.

annál kisebb az esély arra, hogy az egyes érdekek között azonosság alakuljon ki és mindenki közel azonos mértékben legyen tájékozott és elkötelezett egy adott ügy iránt.

Az a feltételezésem, hogy az elmaradott településeken kisebb arányban kezdeményeznek népszavazást, mivel a civil szféra nem elég fejlett a megszerveződéshez, szintén igaznak bizonyult. Mint kiderült mind a társadalmi-gazdasági szempontból elmaradott települések, mind pedig azok a települések, melyek az országos átlagot jelentősen meghaladó munkanélküliséggel sújtottak felülreprezentáltak a mintában az országos arányokhoz képest. Arányait tekintve azonban kisebb számban kezdeményeztek népszavazást. Az összes referendumnak csak 10,45%-át kezdeményezték azokon a településeken, melyek társadalmi-gazdasági szempontból elmaradottnak tekinthetők, és 13,18% azoknak a településeknek az aránya, ahol az országos átlagot 1,75-szörösen meghaladó munkanélküliség van. Szignifikáns, közepesen erős kapcsolat van az elmaradottság ténye és a népszavazás témája között. A társadalmi-gazdasági szempontból elmaradott településeken a képviselőtestületi ügyek alkotják a referendumok kb. negyedének témáját. Mint már említettem, ez az esetek többségében társult-képviselőtestületek létrehozására vagy megszüntetésére irányul, ami a hátrányos helyzetű települések számára megkönnyítheti a fennmaradást. Második helyen szerepel a településszerkezet változtatása, ami a népszavazások kb. egynegyedét alkotják. A kezdeményezők körét tekintve elmondható, hogy az elmaradott településeken döntő többségben (64,7%-ban) az önkormányzatok kezdeményezik a népszavazásokat, és a lakosság csak 29,4%-ban aktivizálja magát. Ez alapján elmondható, hogy valóban kisebb arányban kezdeményeznek elmaradott településen népszavazásokat, és azok többsége nem is a lakosság felől érkezik. Így joggal felmerülhet az a vád, hogy talán a civil szféra szervezetlensége, fejletlensége miatt.

Az utolsó hipotézis eldöntése relatív. Az, hogy a helyi népszavazások kellőképpen mobilizálják-e a lakosságot az a megközelítéstől függ. A helyi referendumokon való átlagos részvételi arány 51,64%, ami az országos népszavazásokon való átlagos részvételnél magasabb. Figyelembe véve, hogy Magyarországon a választási és a népszavazásokon való részvétel is alacsony, ez az érték viszonylag magasnak tekinthető, amiből arra következtethetünk, hogy egy-egy helyi referendum megfelelő szinten mobilizálja az embereket. Azonban, ha figyelembe vesszük, hogy jelen esetben a lakosság közvetlen környezetét érintő változásokról szólnak a kérdések, akkor sokkal magasabb részvételi arány lenne elvárható. Ebből a szempontból tehát a helyi szintű népszavazásoknak viszonylag alacsony mobilizációs erejük van. A feltevésem eldöntésekor nagyobb hangsúlyt helyeznék arra, hogy a népszavazás

mit is befolyásol: az egész ország sorsát vagy a lakókörnyezetünkét. Ez alapján igazoltnak tekintem azt a hipotézist, miszerint a helyi népszavazások nem mobilizálják megfelelően a lakosságot, csak a kisebb, 1000 fő alatti településeknél található 60% feletti részvétel.

4.2 Első esettanulmány: Pécs, 2007-es helyi népszavazás a NATO katonai radar létesítéséről

A pécsi népszavazás (Civilek a Mecsekért Mozgalom; Pécsi Napilap) már témájának jellegéből, az érintett kérdés miatt sem rekedhetett meg a helyi szinten. A NATO lokátor megépítése az egész ország számára elengedhetetlen, ugyanis hazánknak kötelessége eleget tenni e katonai szervezet kívánalmainak. Már 1994-ben¹⁴, csatlakozásunk előtt évekkel kérte a NATO, hogy három lokátor állomást telepítsenek Magyarország területén. Az Országgyűlés ezt az igényt 1995-ben jóváhagyta és 2003-at jelölte meg a kivitelezés tényleges kezdetének. (Glied, 2006) A NATO csatlakozásra 1999-ben került sor, melyet egy országos népszavazás előzött meg még '97-ben. A 2000-es évek elejére minden ellenzői/ellenzéki hang nélkül megépítésre került két lokátor, egy a Bükkben (Bánkúton) és egy Békéscsabán. A harmadik állomással kapcsolatban azonban komoly ellenállásba ütközött az ország vezetése. Az ország déli-délnyugati lefedettségét biztosító radar helyszínéként nemzeti szakértők négy helyszínt vizsgáltak: Jakab-hegy, Tubes, Hármashegy és a Zengő. A hatástanulmányok alapján a legalkalmasabbnak a Zengőt találták, ezért éveken keresztül ezt a hegyet jelölték meg, mint a harmadik lokátor helyszínét.¹⁵ Itt azonban a környezetvédő zöld szervezetek végül célt értek, tiltakozásuk meghallgatásra talált, mikor a Zengőt elvetették és helyette a Tubest jelölték meg, mint alkalmas helyszínt. 2005 végén Gyúrsány Ferenc bejelentette, hogy a lokátort a másik helyszínen építik fel, eleget téve a NATO-val szembeni vállalásoknak. Mivel a korábban megvizsgált négy helyszín mindegyikét amerikai és német szakértők jóváhagyták, elméletben nem lehetett volna semmilyen akadálya a katonai objektum megépítésének. A gyakorlatban azonban máshogy történt. Az akkori miniszterelnök bejelentése, illetve a létesítmény NATO-val való kapcsolata mondhatni megakadályozta, hogy az ellenzői hangok ne kapjanak kellő figyelmet. Környezetvédő és helyi szervezetek nyilvánították ki véleményüket azzal kapcsolatban, hogy nem szeretnék, ha Pécs közelében, a Nagy-Tubes hegyen létesülne a lokátor. Természetesen már a bejelentést követően állást foglalt a város MSZP-s vezetője, később a párt helyi frakciója is, miszerint támogatják a radar megépítését, mivel az nemzeti érdekeket szolgálna. Az ellenzék természetesen nem értett ezzel egyet, és a

---

¹⁴ Antall József már 1993-ban megküldte a NATO-nak Magyarország csatlakozási szándékát.

¹⁵ Már 1996-ban megindult a tiltakozás a NATO-projekt ellen.

közelgő önkormányzati választásokra való tekintettel, megpróbált ebből politikai tőkét szerezni.¹⁶ Felmerülhet, hogy a lokátor ellenzése mögött valójában a NATO-tagság ellenzése bújjik meg és nem a helyi félelmek. Az 1997-es országos népszavazáson, Pécsen 53,3%-os részvételi arány mellett 60 753 helyi lakos tette le voksát a tagság mellett, ami az érvényes szavazatok 88,66%-át jelenti. Tehát a többség amellett szavazott, hogy igen, Magyarország lépjen be a katonai szervezetbe. Ennek fényében az ellenzés inkább annak tudható be, hogy bárhol megépíthetik a szükséges radart, csak ne itt. Ezt a feltételezést erősítheti meg az a tény is, hogy a civil szervezetek több alkalommal inkább más helyszínt javasoltak a létesítménynek, és kampányuk során egyszer sem említették a NATO-ból való kilépés lehetőségét. A helyi népszavazás kezdeményezésére csak 2006-ban került sor, majd a referendumra 2007 tavaszán. A kérdés, hogy milyen mértékű és minőségű tájékoztatásban részesült a lakosság? Milyen érdekek csaptak össze? Mivel érvelt a két fél? Megoldást jelentett-e a népszavazás?

Az már a lokátor új helyszínének bejelentése után kiderült, hogy a Tubes kapcsán még a katonai szakértők között sem volt egyetértés. Egyes szakértők a Tubes alkalmasságát próbálták alátámasztani és a lakosság ellenérzéseit csillapítani, más szakértők pedig az ellenkezőjére törekedtek. Mind a Honvédelmi Minisztérium, mind a civil szervezetek kezdeményeztek lakossági fórumokat, tájékoztató esteket, illetve voltak „önkéntes” szakértők, akik elmondták véleményüket a lokátorral kapcsolatban. A legfőbb „katonai” ellenérvek a következők voltak: egy esetleges támadás esetén Pécs lakossága is potenciális veszélynek lenne kitéve; illetve bizonyos repülőgépeket nem lehetne már bemérni, kiegészítő radarokra lenne szükség. Mindezen érveket arra alapozták, hogy a Zengőhöz képest alacsonyabb és 20 km-rel nyugatabbra fekszik ez a hegy. A Honvédelmi és Környezetvédelmi tárca azonban alkalmasnak találta a Tubest, mint helyszínt, mivel szerintük a természet és környezetvédelmi szempontok jól összeegyeztethetőek a nemzetbiztonsági szempontokkal. A létesítménnyel ugyanis az ország légterének lefedettsége 98%-ra nőne, és jelentős költségcsökkenéssel is járna.¹⁷ A Zengőhöz képest előnyként hangsúlyozták, hogy a Tubesen már van egy katonai létesítmény, illetve a lokátor a honvédelmi területen épülne fel, így nem károsítva a környezetet, illetve egészségkárosító hatása sem lenne¹⁸. Emellett kettős haszonnal is járna a

---

¹⁶ Annak ellenére, hogy szinte mindegyik párt kijelentette, hogy nem szeretnék, ha állásfoglalásuk befolyásolná a szavazókat a választásokon; és egyikük sem szeretne ezzel kampányolni. Ahogy az lenni szokott, egyik párt sem tartotta ezzel kapcsolatos ígéretét, és mindenki beépítette kommunikációjába a NATO-radar ügyét.

¹⁷ A 24 helyszínen elhelyezett kisebb teljesítményű radarok évi 5 milliárd forintos költséggel járnak, míg a három új létesítménnyel ez év 750 millióra csökkenne.

¹⁸ Mindezt a radar-alapadatokra és a békéscsabai radar próbamérései alapján állították.

beruházás, mivel egyrészt az az ország védelmét növelné, másrészt hazánk eleget tenne a NATO-ban vállalt kötelezettségének is.

A civil szervezetek is megosztottak voltak a kérdésben. Például a Mecsek Egyesület szerint el kellene fogadni azt a tényt, hogy a lokátornak a Tubesen kell megépülnie. A lakossági ellenérzéseket próbálták csillapítani azzal, hogy hangsúlyozták, a radar esetleges káros hatásai nem fenyegetik a helyieket, mivel az fókuszált sugarakat bocsájt ki. A Civilek a Mecsekért Mozgalom, az Istenkúti Közösségért Egyesület, az Összefogás Pécsért Egyesület, a Greenpeace és a Polgári Értékkör civil szervezetek azonban egy nagykoalíció létrehozásán dolgoztak, hogy együttes erővel próbálják megakadályozni a lokátor felépítését. 2006-ban már odáig is elmentek, hogy a NATO tagság miatt Magyarországnak nincs szüksége a harmadik lokátorra, mivel egy esetleges támadás esetén e katonai szervezet úgyis megvédi hazánkat. A gond csak az, hogy a NATO pont emiatt marasztalt el minket és tagságunk egyik követelménye, hogy megfelelő legyen légterünk lefedettsége. A későbbiekben azonban ez az érvük háttérbe szorult. 2006. szeptember 8-án az Istenkúti Közösségért Egyesület kezdett aláírásgyűjtésbe, hogy népszavazással dönthesse el a lakosság a kérdést. A referendumra azonban csak 2007. március 4-én került sor, ahol a következő kérdést tették fel: „Egyetért-e Ön azzal, hogy a pécsi építési szabályzat és a szabályozási terv módosuljon akként, hogy Pécs közigazgatási határán ne épülhessen katonai radar?”. A választójogosult lakosságnak azonban csak 32,51%-a ment el kinyilvánítani a véleményét, viszont 94,3%-uk elutasította a lokátor Tubes hegyre való telepítését. Ez azt jelentette, hogy a népszavazás érvénytelen lett, a kormány ezt követően felhatalmazta a honvédelmi minisztert, hogy kezdje meg a NATO-val való tárgyalásokat.

Az ügy politikai vetületét nézve, Toller László polgármester (MSZP) a NATO-lokátor pozitív oldaláról próbálta meggyőzni a lakosságot, miszerint az kedvezőleg hatna a helyi gazdaság fejlődésére, mivel egyéb szükséges fejlesztések is elindulhatnak ennek köszönhetően. Az önkormányzati választásokhoz közeledve, az MSZP polgármester-jelöltje, Tasnádi Péter azonban kijelentette, hogy pécsi polgárként nem örül a lokátornak, viszont e kérdésben két dolgot kell mérlegelni: a helyiek egészségét és az ország védelmét. Hangsúlyozta azt is, hogy nem politikai, hanem szakmai vitára lenne szükség. Azonban hiába rendeztek fórumokat, tartottak közmeghallgatásokat, a lokátor kérdése meglehetősen átpolitizálódott. 2006 szeptemberében az MSZP a következő „ajánlatot” tette a lakosságnak: amennyiben a népszavazáson a helyiek többsége elutasítja a katonai létesítményt, a párt is ellenezni fogja. Az önkormányzati választásokat követően, ahol a város ismét MSZP-s

többségű képviselő-testülettel és polgármesterrel rendelkezett, a frakció álláspontja megváltozott. A népszavazást megelőzően már azt kommunikálták, hogy nem a lokátorral van a probléma, hanem a helyszínnel, azonban nemzetbiztonsági okokból nem ellenzik annak megépülését.

Az MDF helyi szervezete kezdetben a lokátor mellett érvelt, azonban a beruházásról pontosabb információkat kért és a lakosság véleményére is kíváncsi volt. Emiatt 2006-ban egy „házi” közvélemény-kutatást végzett, melyből kiderült, hogy a 6500 visszaküldő 75%-a ellenzi a lokátort a Tubesen. Ez azonban nem tekinthető reprezentatív felmérésnek tekintve, hogy Pécs lakossága közel 130 000 fő, viszont arra jó volt, hogy kiderüljön, miért ellenzik, illetve támogatják a létesítményt. A legtöbben azért vetették el a tubesi radart, mert félnek attól, hogy a város egy esetleges háborúban célponttá válhat; emellett féltek a sugárzásveszélytől; attól, hogy a város értékei leminősülnek; illetve az ingatlan árak emiatt lezuhanhatnak. Emellett természetesen környezetvédelmi szempontok is előkerültek. A város értékeit amiatt is féltették, mivel Pécs 2010-ben az Európa kulturális fővárosa címet viselte, valamint ököváros programot folytattak 2005-ben. A lokátort támogatók azonban az ország NATO-val való szerződéses kötelezettség teljesítését tartotta fontosnak.

A Fidesz helyi szervezete azonban a kezdetektől fogva elfogadhatatlannak tartotta azt, hogy a Tubesen lokátor épüljön, ezért több tiltakozó akciót szervezett a párt is. Rendszeres kirándulásokat és gyűléseket szerveztek annak érdekében, hogy a lakosságot támogatásukról biztosítsák. Természetesen a város vezetését megvádolták azzal, hogy nem veszik figyelembe a lakosság véleményét és érdekét, valamint csak a személytelen piaci érdekekkel foglalkoznak, tehát csak beruházási lehetőséget keresnek a városnak. Ebben a polgármester első nyilatkozatait tekintve van igazság, mivel ő maga is említette, hogy a „NATO-városi” cím fejlesztési előnyökkel is járhat.

A pécsi történet az országos visszhang, a civil szervezetek kitartó munkája, a rendszeres fórumok, közmeghallgatások és tájékoztató estek ellenére sem mozgósították megfelelően a lakosságot. Ez, tekintve, hogy a NATO-tagságról szóló országos népszavazásra a helyi lakosság több mint fele elment voksolni, jelentheti azt, hogy a helyiek többsége fontosabbnak tartotta az ország érdekét és feleslegesnek azt, hogy referendumon nyilvánítsa ki véleményét. Egy másik forgatókönyv szerint a lakosság bizonytalanságát is kifejezheti az alacsony részvételi arány, mivel sem a civil szervezetek, sem a katonai szakértők nem voltak azonos állásponton, így hiába próbálták informálni a lakosságot, az sokkal inkább ellentétes hatást váltott ki. A kérdés meglehetősen átpolitizálódott, hiába hangoztatták az egyes pártok, hogy

nem kellene összemosni a szakmai kérdéseket a politikával, és a lakosságot manipulálva ezzel kampányolni, nem tartották szavukat. A NATO-lokátor ügye természetesen nem zárult le a népszavazással, az érintett lakosság továbbra is tiltakozott, folytatódott a rendkívüli közgyűlések sorozata, és még ma sincs radar a Tubes-hegyen.

4.3 Második esettanulmány: Szerencs, 2010-es helyi referendum: munkahelyteremtés vs. világörökség (Borsod Online)

Szerencsről a legtöbb embernek a csokoládégyár jut eszébe, azonban az utóbbi években ez kissé feledésbe merült, és egy szalmatüzelésű erőmű megépítése került helyette előtérbe. A pécsi esethez hasonlóan itt is a lakosság és a civil szervezetek elleneztek egy beruházást, szintén országos visszhangja volt az esetnek, és egy helyi népszavazással próbálták kideríteni a helyiek véleményét. A történetnek azonban van egy szépséghibája, mivel nem a szerencsi lakosok elégedetlensége vezetett el a referendumhoz, bár azt ők kezdeményezték, hanem a szomszédos tokaj-hegyaljai szőlészek és borászok ellenezték az ominózus erőművet. A konfliktus alapját a munkahelyteremtés és a világörökség védőzónájához való tartozás alkotta. Miután 2008-ban bezárták a szerencsi cukorgyárat, mely több mint száz éves hagyománnyal rendelkezett, a munkahelyteremtés kérdése még inkább előtérbe került. A BHD Hőerőmű Zrt. egy szalmatüzelésű erőművet kívánt Szerencsen létrehozni, ami kb. 130 főnek adott volna munkalehetőséget. A problémát az okozta, hogy a beruházás a szomszédos tokaj-hegyaljai szőlészek, borászok és civil szervezetek ellenzését váltotta ki. A fő ellenvetésük, hogy a 2002 óta a világörökség részeként nyilvántartott történelmi borvidék elveszítheti címét, mivel megváltozna a mikroklíma és az alapanyagok szállítása jelentős környezeti terheléssel járna. A Tokaj Reneszánsz – Tokaji Nagy Borok Egyesülete és a Tokaji Bormívelők Társasága fontosnak tartotta, hogy Szerencsen munkahelyteremtő beruházásokat hajtsanak végre, azonban – saját érdekeiket féltve – nem értettek egyet a hőerőművel. Véleményük szerint csak olyan beruházásokat kellene megengedni, melyek összhangban vannak a térség borvidék jellegével és annak világörökségi státuszával. Világörökségi törvény híján azonban számos kérdés megválaszolatlan maradt, mint például az, hogy mégis milyen változtatások hajthatók végre a környező területeken, milyen épületek létesíthetők. További kérdést vethet fel az is, hogy milyen szabályozás vonatkozik azokra a településekre, melyek nem tartoznak a világörökség magterületéhez, csupán annak védőzónájába, mint Szerencs.

A tiltakozás 2007 óta tartott, kezdetben egy 50 megawatt teljesítményű szalmatüzelésű hőerőmű ellen, majd ezt lecsökkentették egy 25 megawattosra, hátha közelebb kerülnek a kompromisszumhoz. (Kossuth Rádió) Az illetékes állami szervek 2007 júliusában bejelentést tettek az UNESCO Világörökségi Központja felé, majd augusztusban a tokaj-hegyaljai borászok is követték példájukat. 2008-ban dr. Hiller István oktatási és kulturális miniszter benyújtotta az UNESCO-hoz a Tokaji történelmi borvidék mint a világörökség részét képező terület állapotáról szóló jelentését, melyben kiemelt szerepet kapott a szalmatüzelésű erőmű problémája. Rónavölgyi Endréné, Szerencs polgármestere pedig állásfoglalást kért a szervezettől abban a kérdésben, hogy milyen ipari beruházások valósíthatóak meg a világörökségi területeken. (Rónavölgyi & Takács, 2010) Véleménye szerint, ha a BHD Zrt. nem építheti meg a hőerőművet, akkor az egyrészt 130 potenciális munkahelytől fosztaná meg a helyieket, illetve kiegészítő üzemek sem létesülhetnének, ami további munkahelyvesztéssel járna. Mindeközben a bezárt szerencsi cukorgyár szakszervezeti bizottságának egykori elnöke, Runda István panaszlevelet nyújtott be az UNESCO-nak, melyben hangsúlyozta, hogy a tokaji borászok nem követik a hagyományokat, ezáltal ők maguk rongálják a világörökségi területet. Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága kijelentette, hogy nem támogatja a hőerőmű megépítését, illetve az UNESCO riportőrei Tokajra utaztak, hogy kivizsgálják az ügy kapcsán felmerült problémákat.

A népszavazási kezdeményezést a Szerencs és Környéke Fejlődéséért Egyesület nyújtotta be 2010 júliusában, a következő kérdéssel: „Fontosabbnak tartja-e a Szerencs hagyományaira épülő iparfejlesztést és az ehhez kapcsolódó munkahelyteremtést, mint a világörökség védőzónájába történő tartozást?”. Költségcsökkentési megfontolásokból a referendumra az önkormányzati választásokkal egy időben, 2010. október 3-án került sor. 63,5%-os részvétel mellett a szerencsi szavazók 82,02%-a szavazott az iparfejlesztésre, és így a munkahelyteremtésre. A népszavazás azonban csak véleménynyilvánító volt, ezért az nem kötelezte semmire az önkormányzati képviselő-testületet. A szalmatüzelésű hőerőművel kapcsolatban folytatódtak a tárgyalások, azonban a BHD Zrt. a zavargások miatt inkább visszakozott volna, és máshol építené fel üzemét.

Az eset pártokkal való kapcsolatában megfigyelhető egy „MSZP-központúság”, mivel Szerencs polgármestere, Rónavölgyi Endréné e párthoz tartozott; a BHD Zrt. vezetője, Hajdú Ottó MSZP-közelit nagyvállalkozó; illetve a népszavazást egy olyan helyi civil szervezet kezdeményezte, mely egyik támogatója volt a korábbi polgármesternek. (index.hu, 2010) Emellett az ellenzők között megjelenik Demeter Ervin neve, akit valójában személyes

érdekek fűztek a hőerőmű megépítésének megakadályozásához, a Fideszes képviselőnek ugyanis családi pincészete van Tokaj-Hegyalján. Dr. Illés Zoltán, a Vidékfejlesztési Minisztérium környezetvédelemért felelős államtitkára szintén elvetette a szerencsi erőművet, és a település kitörési lehetőségeként a cukorgyártást jelölte meg. (Mint ismeretes 2008-ban a cukorgyárat itt is bezárták.) Dr. Hörsik Richárd, Sárospatak polgármestere és a Fidesz frakcióvezető-helyettese ennél józanabbul szemlélte az eseményeket. Véleménye szerint a kérdést valójában nem a kormánynak és nem is az UNESCO-nak kellene megoldania, hanem a térségben élő lakóknak kellene kompromisszumra jutniuk. Ez azonban nehézkes, mivel a város új polgármestere, a Fideszes Koncz Ferenc korábbi nyilatkozataiban elfogadhatónak tartotta volna, ha a tokajiak megelégedésére a borvidéktől távolabb építenék meg a szerencsi erőművet, de a választások után már ezt a lehetőséget is elvetette. Mindeközben a BHD Zrt. elnöke lemondott és az új elnök, Voltay Géza járhatóbb útnak találta, ha a meglévő engedélyeket módosítják és a hőerőművet egy olyan dunántúli városban valósítják meg, ahol azt támogatják. (hirado.hu, 2010)

A vita nem zárult le a népszavazással, hiába nyilvánította ki a szavazók több mint négyötöde, hogy a világörökségi cím nem akadályozhatja meg az ipar fejlesztését, és, hogy munkahelyekre van szüksége a településnek. A legtöbb megjelent sajtóanyagban a szerencsi lakosság csak a referendumon kapott szerepet, a két főszereplőt a tokaj-hegyaljai ellenzők és a szerencsi önkormányzat alkotta. Sem lakossági fórumokról, sem közmeghallgatásokról nem esett szó, a magánérdekek és a törvényi szabályozás hiánya alkották a fő hajtóerőt. Ha a probléma nem is oldódott meg, legalább ez utóbbira megoldás született 2011. június 14-én, mikor a parlament elfogadta a Világörökségi törvényt. A pécsi esettől eltérően, ahol valóban minden csatornán keresztül megpróbálták tájékoztatni a lakosságot és mozgósítani a helyieket, itt érvényes lett a népszavazás. Úgy tűnik, hogy pusztán az a tény, hogy egy munkahelyteremtő beruházásról volt szó, melyre Szerencsnek nagy szüksége lett volna, elég embert tudott mobilizálni. Mivel a kérdés regionális érdekeket is érintett, ezért a 76/2007-es alkotmánybírósági határozat értelmében a népszavazás csak véleménynyilvánítónak tekinthető, ami semmire sem kötelezi a képviselőtestületet. Így fordulhat elő az, hogy egy szomszédos település nyomására kiírt népszavazás összességében eredménytelenné válik.

5. Befejezés

Dolgozatomban a magyarországi helyi népszavazások áttekintésére törekedtem, hogy kiderítsem valóban betölti-e funkcióját ez az eszköz. Ahhoz képest, hogy törvény mondja ki, hogy a lakosság önkormányzáshoz való joga a helyi népszavazások kezdeményezése, meglehetősen szigorú szabályozások vannak ezzel kapcsolatban. Egyrészt a kezdeményezéshez szükséges aláírások száma nincs pontosan meghatározva. Az Önkormányzati törvény csupán azt mondja ki, hogy a helyiek minimum 10 maximum 25%-a nyújthatja be kérelmét, a pontos szabályozás az egyes önkormányzatot kezében van. Az érvényességi feltétel az országosnál szigorúbb, 50%-os részvételt kíván meg, illetve az eredményességhez az érvényes szavazatok szintén 50%-ára van szükség. Ezek a magas küszöbök abból a szempontból érthetőek, hogy ha a lakosság valóban változtatni szeretne a környezetén, akkor tényleges és erős konszenzus szükséges a helyiektől. A Visegrádi Négyek országaival összehasonlítva nem tekinthető egyedinek ez a fajta szabályozás. Leginkább a szlovák esethez áll közel, ahol szintén korlátozó feltételek vannak érvényben, ami azonban megnehezíti a lakosság számára, hogy élhessen kezdeményezési jogával. A kezdeményezést tekintve közepesen magas támogatói arány szükséges hazánkban, azonban az érvényességi feltétel a szlovákokéval megegyezően magas. Az eredményességhez szükséges szavazati arányt nézve mind a négy országban az 50%-os egy irányba szavazás követelménye van érvényben, egyedül Csehországban van egy könnyítő feltétel. Itt csak állampolgári kezdeményezés esetén, elég az összes regisztrált szavazó 25%-ának azonos szavazata is ahhoz, hogy eredményes legyen a referendum. Gyakorlatukat tekintve a legaktívabbak a lengyelek, akik 12 év alatt összesen 366 db népszavazást kezdeményeztek, bár ez a meglehetősen egyszerű szabályozásnak köszönhető. A lakosság mobilizációját tekintve viszont már annyira nem aktívak, mivel kevesebb, mint 15%-uk érvényes. Ahhoz képest, hogy Magyarországon lényegesen szigorúbb szabályozások vannak érvényben, mégis viszonylag sok népszavazás került kiírásra, szám szerint 220. Ezek többsége (56,82%-a) érvényes volt, és ezek közül csak elvétve akadt olyan, ami emellett eredménytelen lett volna. Sajnos arról nem sikerült adatokat szerezni, hogy Szlovákiában összesen hány referendumot tűztek ki, illetve ezek mekkora hányada lett érvényes, illetve eredményes.

A magyar esetre fókuszálva világossá vált, hogy leggyakrabban az önkormányzatok kezdeményeznek népszavazást, azonban a lakosság is igen aktív. (83:75) A leginkább preferált kérdések a településszerkezet változásával, majd ezt követően a beruházásokkal és a környezetvédelemmel kapcsolatos kérdések. A részvételi arányok is ennek megfelelően

alakulnak, tehát a legnagyobb mobilizációs erővel azok a népszavazások bírnak, melyek a település szerkezetének változtatásáról szólnak. A különböző témájú referendumokon az átlagos részvételi arányokat tekintve az általam elvárthoz képest kevesebben nyilvánítják ki a véleményüket egy-egy szavazás alkalmával. Az 51,64%-os átlagos részvételi arány az országos részvételhez képest magasnak mondható, viszont, ha figyelembe vesszük, hogy ezeken a helyi referendumokon olyan kérdésekben kell döntést hozni, melyek akár jelentősen megváltoztathatják a lakókörnyezetünket, inkább alacsonynak tekinthető. Természetesen megfigyelhetők olyan jellegzetességek, mint például az, hogy a legtöbb népszavazást a kisebb, 5000 fő alatti településeken kezdeményezik és, hogy e határtól a lakosságszám növekedésével csökken egyrészt a kiírt népszavazások száma, másrészt a részvételi arány. Ennek valószínű oka, hogy egy kisebb településen könnyebben megszerveződik a lakosság, könnyebben összefog egy közös ügy érdekében, emiatt a részvételi arány is nő. Ez a különbség akár a két esettanulmányban bemutatott város esetén is meglátszik, bár tény, hogy mindkét esetben a lakosságszám meghaladta az 5000 főt. Míg a több mint 9000 fős Szerencsen 63,5%-os volt a részvétel, addig a közel 130 000 fős Pécsen ez az arány csak 32,51%. Azonban felmerülhet az is, hogy a kisebb települések nagyobb eséllyel elmaradtak, emiatt kisebb arányban kezdeményeznek népszavazást. Egy másik megközelítés szerint viszont pont a társadalmi-gazdasági elmaradottság indokolhatná a nagyobb népszavazási kedvet, pont azért, hogy ezen a helyzeten változtathassanak. Az e szempontból is megvizsgált 220 helyi referendum azonban az első megközelítést támasztja alá, ugyanis a népszavazásoknak kevesebb, mint 15%-át írták ki elmaradott településen. Az esetek többségében viszont a kezdeményezések olyan képviselőtestületi ügyekre irányultak, mint például a társult képviselőtestületek létrehozása, melyek adott esetben a hátrányos helyzetű községek fennmaradását megkönnyíthetik. A kvalitatív kutatás lehetővé tette, hogy a pártok népszavazással kapcsolatos viszonyulását is megvizsgáljam. Az egyes pártok saját érdekeik alapján használják, illetve támogatják a referendumokat, amit a két esettanulmány is alátámaszt. Pécsen az ellenzékben lévő Fidesz, Szerencsen pedig a hatalmon lévő MSZP támogatta a népszavazás kiírását.

Mindezek után, mintegy zárógondolatként, már csak egyetlen kérdés eldöntése maradt hátra. Ez pedig az, hogy a helyi népszavazás intézménye betölti-e funkcióját? Az erre adandó válasz meglehetősen összetett. Egyrészt magas korlátokat állítottak a sikeres népszavazások elé, viszont ennek ellenére 1999 és 2011 között 220 sikeres kezdeményezés történt, melyek

többsége eredményesen zárult. A küszöbök lejjebb szállítása talán növelné a kiírt referendumok számát, de ez nem feltétlenül mozgósítaná jobban a helyi lakosságot. Ebben az esetben hazánkban is hasonló helyzet alakulhatna ki, mint Lengyelországban, ahol a lelkesedés megvan a kezdeményezéshez, viszont a lakosság érdektelenségét mutatja az érvénytelen népszavazások száma. Emellett a magas érvényességi és eredményességi küszöbök arra utalnak, hogy egy valódi konszenzus szükséges a lakosság részéről ahhoz, hogy érdemileg beleszólhassanak lakókörnyezetük változásába. Másrészt, ha a kezdeményezők körét tekintjük, akkor arra számíthatnánk, hogy ha a népszavazás valóban a lakosság önkormányzáshoz való jogát képezi, akkor e téren a helyiek a legaktívabbak. Szám szerint ez nem így van, ugyanis az önkormányzatok az elsődleges felhasználók, viszont a lakosság közel ugyanannyi népszavazást kezdeményezett az elmúlt 13 évben. Sajnos olyan tendenciát nem lehet kimutatni, hogy az utóbbi években egyre nagyobb arányban alkalmazták volna a közvetlen demokrácia ezen eszközét, ugyanis számuk ingadozik. Ezt persze befolyásolja az is, hogy a képviselőtestület meddig „ül” a kezdeményezés elfogadásán, vagy, hogy elégséges számú és minden szempontból megfelelő aláírás gyűlt-e össze, a kezdeményezés eleget tesz-e a támasztott követelményeknek, vagy a legalapvetőbb, hogy van-e apropója a népszavazásnak. A harmadik elem, amit kiemelnék az a helyi referendumok hiányossága. A legnagyobb problémát az okozza, hogy hiába született népszavazás keretében a lakosság részéről egy döntés, annak nincsen semmilyen kötőereje abban az értelemben, hogy azt a képviselőtestületnek meddig kell figyelembe vennie. Míg az országos népszavazások esetében egy alkotmánybírósági határozat szerint az úgynevezett moratóriumi idő 3 év, addig ugyanezen eszköz helyi alkalmazására nem vonatkozik semmilyen időhatár. További problémát jelent, hogy a 76/2007-es alkotmánybírósági határozattal életbe lépett a véleménynyilvánító referendum intézménye, ami korábban, az Önkormányzati törvény szerint nem létezett. Ez azért okoz gondot, mivel nem motiválja a lakosságot a részvételre, tekintve a sikeresség szigorú kritériumait. Nem éri meg úgy elmenni egy népszavazásra, hogy annak eredménye nem köti a képviselőtestületet. A lakosság önkormányzáshoz való jogának biztosítása kellene a tényleges döntés lehetőségét. Összefoglalva, a helyi népszavazások eszközével elsősorban az önkormányzatok élnek, de a lakosság is közel azonos mértékben használja. Az egyes referendumok mobilizációs ereje az elvárthoz képest alacsony, de ez a magyar politikai kultúrával, a választók érdektelenségével, illetve az ügyek átpolitizáltságával magyarázható. Abban az esetben, ha törvény szabályozná, hogy a népszavazás eredménye meddig köti a képviselőtestületet, illetve, ha a véleménynyilvánító népszavazások feltételei alacsonyabbak lennének vagy egyszerűen minden helyi szintű lakossági döntés kötelező

érvényű lenne, akkor valóban betölthetné ez az intézmény a funkcióját. Mindezek nélkül csak egy olyan intézménynek tekinthető, amely lehetőséget ad ugyan a lakosságnak arra, hogy kinyilvánítsa véleményét, viszont annak eredménye kérdéses és az érdemi döntés az önkormányzati képviselőtestületek kezében marad.

6. Felhasznált irodalom

FOLYÓIRATOK, SAJTÓANYAGOK

Altárói Tükör, XII. évfolyam 1. szám 2006. augusztus, p. 1

Csömöri Hírmondó – Csömör Önkormányzatának Információs Lapja, VIII. évfolyam 9. szám
2000. augusztus – különszám, p. 12

Csömör Nagyközség Önkormányzata: Tájékoztató 2000. augusztus 27-ei helyi népszavazás
kérdésének eldöntéséhez

Csörögi Hírlevél, 2006. szeptember, p. 1

Döbröközi Hírek – A döbröközi önkormányzat hivatalos lapja, 2007. december, p. 1

Encsi Hírek – A város polgárainak lapja, 2003. március, p. 2 és 2003. május, p. 4

Fóti Hírlap – Fót Város Polgárainak Lapja, I. évfolyam 2. szám 2008. június 19., p. 1

Gávavencsellő Körkép – Helyi közéleti lap, XII. évfolyam 10. szám 2001. október, p. 7

Hídlap – Napi hírújság a régió életéről, IV. évfolyam 70. szám, p. 4

Hírharang 2000. május 3.

Írás – Kép – Szó – Zene, 2002. július, p. 4

Kaláris – Mártély Önkormányzatának közéleti-kulturális információs kiadványa, 2005. április,
p. 13

Kápolnásnyéki Kisbíró – A kápolnásnyéki önkormányzat lapja, VIII. évfolyam 2000. október,
p. 3

Kisbíró 2066 – Szár és Újbarok önkormányzatának lapja, VII. évfolyam 10. szám 2003.
október, p. 2

Kunszállási Hírek – Kunszállás Község Önkormányzatának honi lapja, XII. évfolyam 9. szám
2004. szeptember, p. 1 és XII. évfolyam 8. szám 2004. augusztus, p. 2

Magyar Nemzet 2000. június 27.

Monori Strázsa – Monor Városi Önkormányzat Lapja, XIV. évfolyam 4. szám 2005. április
29., p. 1

Ócsai Hírmondó, XV. évfolyam 4. szám 2004., p. 5

Önkormányzat – A Települési Önkormányzatok Országos Szövetségének folyóirata, XV.
évfolyam 8. szám 2005. augusztus, p. 11

Pátyi Kurír – Páty Község Önkormányzatának lapja, XIII. évfolyam 10. szám 2004. október,
p. 3

Pátyi Kurír – Páty Község Önkormányzatának lapja, XIX. évfolyam 1. szám
2010. január, p. 8

Sajtóanyag: Rónavölgyi, Endréné – Takács, Zoltán [2010]: *Munkahelyteremtés kontra világörökség*, Szerencs

Sárréti Híd – Sárobgárd és környéke krónikája, IV. évfolyam 15. szám 1999. május 12., p. 16
és IV. évfolyam 17. szám 1999. június 9., p. 2

Szödiék Híradója – Szöd Község Önkormányzata, XIX. évfolyam 3. szám
2008. ősz, p. 2

Tiszaalpári Hírmondó, XVI. évfolyam III. szám 2008. március, p. 1

Tiszta Forrás – A Tiszta Forrás Szövetség információs kiadványa, I. évfolyam 1. szám 2009.
február, p. 10

Tolnai Népújság – Hírlevél, 2005. 05. 13.

Tordas Értékei – Tordas Értékmegőrző és Kulturális Közhasznú Egyesület lapja, I. évfolyam
7. szám 2007. október, p. 1

Törteli híradó – Törtel Község Tájékoztatása, XIV. évfolyam 6. szám 2008. július, p. 2

Újhelyi körkép – Sátoraljaújhely város közéleti honi lapja, XIII. évfolyam 2000/12, p. 2

Új kimleli hírmondó, II. évfolyam 2. szám 2000. november 1., p. 7

Újságoló – Szigetmonostor önkormányzati lapja, XV. évfolyam 1. szám 2009. január, p. 2

Vaskúti Hírharang, I. évfolyam 2. szám 1999. március 29., p. 1 és I. évfolyam 5. szám 1999.
június 1., p. 3

Verőcei Tükör – A község lapja, XVI. évfolyam 1. szám 2006. január, p. 1 és XVI. évfolyam
2. szám 2006. február, p. 3

Zámori Hírek, X. évfolyam 2. szám 2006. augusztus, p. 7

JEGYZŐKÖNYVEK, ÖNKORMÁNYZATI HATÁROZATOK

Csongrád 245/2008. számú önkormányzati határozat

Gádos 97/2008. számú önkormányzati határozat

Gellénháza 53/2009. számú önkormányzati határozat

Gellénháza 59/2009. számú önkormányzati határozat

Gellénháza 60/2009. számú önkormányzati határozat

Hatvan Város Önkormányzatának Képviselő-testülete 388/2010. számú határozata

Miskolc Megyei Jogú Város Polgármestere 59.746-27/2004. számú képviselő-testületi
jegyzőkönyv

Monor 78/2005. számú testületi határozat

Mosonmagyaróvár Helyi Választási Bizottság 1/2009. számú határozat

Nagykozár 34/2009. számú önkormányzati határozat

OBH 126/2000. Az állampolgári jogok országgyűlési biztosának jelentése

Pétfürdő 202/2009. számú önkormányzati határozat

Pilisszentkereszt Község Önkormányzata 19/2011

Pusztazámor Községi Önkormányzat Képviselő-testületének 2007. január 23-i üléséről készült jegyzőkönyv

Szerencs Város Képviselő-testületének jegyzőkönyve a 2010. június 17-én tartott üléséről

Tát, 2006. április 12-i hirdetmény

Tetétlen 4/A/2008. számú önkormányzati határozat

Vál Község Önkormányzatának jegyzőkönyve a 2010. február 11-i rendkívüli ülésről

Zsana Község Polgármesterétől Előterjesztés, 2008. július 21. rendkívüli ülés

TANULMÁNYOK

Enyedi, Zsolt [2009]: *Referendumdemokrácia*. In Enyedi Zsolt (szerk.) A népakarat dilemmái, Demokrácia Kutatások Magyar Központja Közhasznú Alapítvány és Századvég Kiadó, Budapest, pp 17-36

Femia, Joe [2009]: *Elites vs. the Popular Will: a False Dichotomy*. In J. Femia, A. Körösenyi, G. Slomp (szerk.) Political Leadership in Liberal and Democratic Theory, Imprint Academic, pp. 67-78

Ficsor, Bálint [n. a.]: *Ez a falu város?* In Törökbálinti Újság

Glied Viktor [2006]: *Dilemmák és környezeti hatások? A Zengő-Tubes ügy háttere*. Fenntartható Fejlődésért Szakkollégium

Dr. Kiss Csaba [2005]: *Hulladékgazdálkodási konfliktusok megoldása közösségi részvétellel*. EMLA Környezeti Management és Jog Egyesület, Budapest

Kiss, Mónika Dorota [2011]: *A közvetlen helyi önkormányzáshoz való jog helye az új Alkotmányban*. Pázmány Law Working Papers 2011/8, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Budapest

Kiss, Mónika Dorota [2010]: *Gondolatok a véleménynyilvánító helyi népszavazásról*. In Közjogi Szemle, III. évfolyam 2010/4. szám pp. 50-55

Körösenyi, András [2009]: *A népszavazások és a képviseleti demokrácia viszonya*. In Enyedi Zsolt (szerk.) A népakarat dilemmái, Demokrácia Kutatások Magyar Központja Közhasznú Alapítvány és Századvég Kiadó, Budapest, pp. 37-63

Láštic, Erik [2011]: *Slovakia – restricted direct democracy in local politics*. In Theo Schiller (szerk.) Local Direct Democracy in Europe, VS Verlag, Németország, pp. 237-243

- Májér, Viktor – dr. Tábit, Renáta [2011]: *A helyi népszavazás és a helyi népi kezdeményezés néhány önkormányzati rendelet tükrében – különös tekintettel a közép-magyarországi régió önkormányzataira*. 4.2.1/B-09/1/KMR-2010-0005. számú TÁMOP program
- Nagy, Csilla – Tamás, Veronika [2004]: *Helyi népszavazások Magyarországon*. In Politikatudományi Szemle 13. évfolyam 2004/3. szám, pp. 197-221
- Piasecki, Andrzej K. [2011]: *Twenty years of Polish direct democracy at the local level*. In Theo Schiller (szerk.): *Local Direct Democracy in Europe*, VS Verlag, Németország, pp. 126-136
- Sartori, Giovanni [1999]: *Demokrácia*. Osiris Kiadó, Budapest
- Schiller, Theo [2011]: *Local Direct Democracy in Europe – a comparative overview*. In Theo Schiller (szerk.) *Local Direct Democracy in Europe*, VS Verlag, Németország, pp. 9-29
- Smith, Michael L. [2011]: *The uneasy balance between participation and representation: local direct democracy in the Czech Republic*. In Theo Schiller (szerk.) *Local Direct Democracy in Europe*, VS Verlag, Németország, pp. 33-53
- Dr. Tábit, Renáta [2010]: *A helyi önkormányzás közvetlen megvalósulásának formái, fórumai – európai kitekintés*. In dr. Fogarasi József (szerk.) *A helyi önkormányzatok HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest*. 469-493 o.
- Turyna, Monika [2010]: *The Failure of Direct Democracy Implementation: Case Study of Local Referenda in Poland*. Kézirat, p. 3
- Dr. Vadász, István [2009]: *Tiszaszőlős monográfiája a kezdetektől napjainkig*. Kézirat p. 50
- TÖRVÉNYEK, AB-határozatok
1949. évi XX. törvény
1971. évi I. törvény
1989. évi XVII. törvény
1990. évi LXV. törvény
1997. évi C. törvény
- Magyarország Alaptörvénye
- 76/2007 Alkotmánybírósági határozat

INTERNET FORRÁSOK

<http://adhat.hu/?q=content/ervenytelen-nepszavazas-holcim-cementgyar-ugyeben>

(letöltve: 2012. január 19.)

<http://www.aksd.hu/hirek/1076> (letöltve: 2012. január 21.)

http://archiv.bp18.hu/hirdetotabla/valasztasok/?newswf2_id=963&newswf2_action=

(letöltve: 2012. január 20.)

http://archiv.bp18.hu/hirek/?newswf2_id=7163&newswf2_action= (letöltve: 2012. január 18.)

<http://archiv.promenad.hu/modules.php?name=News&file=print&sid=26131>

(letöltve: 2012. január 19.)

<http://archiv.promenad.hu/modules.php?name=News&file=print&sid=28416>

(letöltve: 2012. január 19.)

<http://archiv.promenad.hu/modules.php?name=News&file=article&sid=30108>

(letöltve: 2012. január 19.)

http://archivum.hvg.hu/article/200205Lankado_lelkedes.aspx (letöltve: 2012. január 21.)

http://bakonykuti.eu/index.php?page=hvg_-_csonkig_egve (letöltve: 2012. január 19.)

http://www.baranya.hu/index.php?menu_azonosito=30&tartalom=valasztasi_info.php&ev=&honap=&start=141&tipus=valasztasi (letöltve: 2012. január 18.)

<http://www.boon.hu> (letöltve: 2012. március 11.)

<http://www.boon.hu/hirek/Borsod-Abauj-Zemplen/cikk/bortonos-nepszavazas-tiszaufvarosban/cn/boon-migrated-62857> (letöltve: 2012. január 21.)

<http://cmm.hu> (letöltve: 2012. január 26.)

<http://dunaujvaros.eu/index.php?p=153> (letöltve: 2012. január 19.)

<http://dunaujvaros.hu/hir/3898> (letöltve: 2012. január 19.)

<http://dunaujvaros.hu/hir/3901> (letöltve: 2012. január 19.)

<http://ebergoc-ert.5mp.eu/web.php?a=ebergoc-ert&o=0HT5VHzwsQ>
(letöltve: 2012. január 18.)

<http://elmenyfurdo.esztergom.hu/wps/portal/archivedoc?docid=PISI-6WMKR2>
(letöltve: 2012. január 24.)

<http://www.fidesz.hu/index.php?Cikk=49173> (letöltve: 2012. január 19.)

<http://foldhivatalok.geod.hu> (letöltve: 2012. január 22.)

<http://www.gazpiac.hu/index.php?par=22&option=news&id=11079&e=o>
(letöltve: 2012. január 21.)

<http://gondola.hu/cikkek/3487> (letöltve: 2010. január 21.)

<http://www.gondola.hu/cikkek/20679> (letöltve: 2012. január 21.)

http://www.gordiusz.hu/hirek/hirek_item.php?hir=3447&PHPSESSID=a749ec25da2d862a908dac5ba281ff17 (letöltve: 2012. január 21.)

http://www.greenfo.hu/hirek/2003/11/19/nepszavazas-hulladeklerako-letesiteserol-december-7-en-vaikon_1069218242 (letöltve: 2012. január 21.)

http://www.greenfo.hu/hirek/2004/03/29/nepszavazas-a-konferenciakozpontrol-es-szallodarol-veszpremben_1080570043 (letöltve: 2012. január 20.)

http://greenfo.hu/hirek/2007/05/31/civilek-a-veresegyhazi-ampullagyar-epitese-ellen_1180602191 (letöltve: 2012. január 24.)

http://www.greenfo.hu/hirek/hirek_item.php?hir=15294 (letöltve: 2012. január 19.)

http://www.gymsmo.hu/index_portal.php?hlid=142 (letöltve: 2012. január 21.)

<http://www.gyongyosonline.hu/archiv/index.php?option=content&task=view&id=1112> (letöltve: 2012. január 19.)

<http://www.haon.hu/hirek/Hajdu-Bihar/cikk/eredmenytelen-lett-a-szavazas/cn/haon-migrated-179106> (letöltve: 2012. január 24.)

<http://www.haon.hu/hirek/Hajdu-Bihar/cikk/helyi-nepszavazast-tartanak/cn/haon-migrated-178486> (letöltve: 2012. január 19.)

<http://www.heol.hu/heves/kozelet/kompolt-se-adja-alabb-ha-szemettarolo-akkor-nepszavazas-158645> (letöltve: 2012. január 18.)

http://hir6.hu/cikk/5170/080203_ma_helyi_nepszavazast_tartanak_a_medgyesegyhazara_tervezett_biomassza_eromurorol (letöltve: 2012. január 18.)

http://hirado.hu/Hirek/2010/08/06/14/Nepszavazas_Szerencsen.aspx (letöltve: 2012. február 12.)

http://hiros.index.hu/regio/kalocsa/_hamvasztouzem_epul_dragszelen (letöltve: 2012. január 19.)

http://hiros.index.hu/regio/kiskunfelegyhaza/nepszavazas_tiszaalparon_az_orvosi_ugyeletrol (letöltve: 2012. január 19.)

<http://www.hosszuheteney.eu/> (letöltve: 2012. január 18.)

<http://www.humusz.hu/hirek/nepszavazas-holcim-cementgyar-ugyeben/1196> (letöltve: 2012. január 19.)

<http://humusz.hu/kukabuvvar/archivum/2005/tel/egy-ketto> (letöltve: 2012. január 12.)

<http://www.humusz.hu/hirek/szentgotthardiak-nepszavazast-tartanak-heiligenkreuzi-hulladekegetorol/2724> (letöltve: 2012. január 18.)

<http://hvg.hu/itthon/00000000005ACCB7> (letöltve: 2012. január 20.)

<http://hvg.hu/itthon/20060924bukkod> (letöltve: 2012. január 19.)

<http://index.hu/belfold/lok349/> (letöltve: 2012. január 19.)

<http://index.hu/belfold/hirek/163477/> (letöltve: 2012. január 20.)

<http://index.hu/belfold/hirek/188378/> (letöltve: 2012. január 25.)

<http://index.hu/belfold/hirek/244908/> (letöltve: 2012. január 19.)

<http://index.hu/belfold/hirek/329612/> (letöltve: 2012. január 19.)

<http://index.hu/belfold/lok349/> (letöltve: 2012. január 19.)

<http://index.hu/belfold/valko1207/> (letöltve: 2012. január 21.)

http://index.hu/gazdasag/magyar/2010/10/04/szerencs_kilepne_a_vilagoroksegbol/
(letöltve: 2012. február 13.)

<http://www.jegyzo.hu/index.php?oldal=egycikk&id=2222> (letöltve: 2012. január 21.)

<http://www.kerepes.hu/valasztasok/> (letöltve: 2012. január 20.)

<http://www.keruletkorut.hu/> (letöltve: 2012. január 18.)

http://www.kisalfold.hu/velemenyl/lovaszpatona_nemet_mondott_/1081113/
(letöltve: 2012. január 21.)

http://www.kiskoros.hu/?mid=1199&page=page&name=valasztas_2011_eredmeny
(letöltve: 2012. január 18.)

www.kormany.hu/hu/mo/a-valasztasi-rendszer/nepszavazas-nepi-kezdemenyezes
(letöltve: 2011. november 06.)

<http://lakosokszama.teleoldal.hu> (letöltve: 2012. január 22.)

<http://legszenneyez.es.hu/component/content/article/43-levegkoernyezeti-hirek/117-sem-a-fustje-sem-a-langja-nem-kell-holcim-cementgyara> (letöltve: 2012. október 19.)

http://www.localinfo.hu/?module=news_archive&action=show&nid=124551
(letöltve: 2012. január 24.)

http://www.localinfo.hu/?module=news_archive&action=show&nid=35458
(letöltve: 2012. január 21.)

http://www.localinfo.hu/?module=news_archive&action=show&nid=56016
(letöltve: 2012. január 25.)

http://mandiner.hu/cikk/20100923_nepszavazas_lesz_a_szerencsi_eromurol
(letöltve: 2012. január 18.)

<http://www.meegy.hu/index.aspx?DBId=-6&DocId=34538&MappaId=16831>
(letöltve: 2012. február 12.)

<http://www.meegy.hu/index.aspx?DBId=-6&DocId=11128&MappaId=17156>
(letöltve: 2012. január 20.)

<http://www.meegy.hu/index.aspx?DBId=-4&DocId=31187&MappaId=17567>
(letöltve: 2012. január 19.)

<http://www.meegy.hu/index.aspx?DBId=-6&DocId=44210&MappaId=21378>
(letöltve: 2012. január 20.)

http://mno.hu/belfold/ervenytelen_nepszavazas_gavavencsellon-321478
(letöltve: 2012. január 18.)

http://mno.hu/migr/ervenytelen-lett-a-nepszavazas-tarpan-486044?cikk_ertekel=1&ertekeles=
(letöltve: 2012. január 19.)

<http://mno.hu/migr/a-vadak-mas-utat-talalnak-790651> (letöltve: 2012. január 21.)

<http://mno.hu/migr/nepszavazas-szephalom-onallosagarol-452697> (letöltve: 2012. január 19.)

<http://mno.hu/migr/szethuzo-falvak-hangos-rabsaga-782293> (letöltve: 2012. január 21.)

<http://www.mon.hu/hirek/frisshirek/cikk/nepszavazas-szephalmon---nem-valik-el-satorialjaujhelytol-a-varosresz/cn/haon-news-charlotteInform-20070923-0911353846>
(letöltve: 2012. január 21.)

http://monor.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=69%3Aeredmenyes-nepszavazas-monorierda337n&catid=4%3AAaltalanos&Itemid=1
(letöltve: 2012. január 24.)

http://www.mr1_kossuth.hu (letöltve: 2012. március 11.)

http://www.naplo-online.hu/fooldal-foldalrovat_legfrissebb_hirek/20090425_ervenytelen_ajkai_nepszavazas
(letöltve: 2012. január 18.)

<http://www.nitrokemia.hu/hirek/88-helyi-nepszavazas.html> (letöltve: 2012. január 18.)

<http://nol.hu/archivum/archiv-36484> (letöltve: 2012. január 21.)

<http://nol.hu/archivum/archiv-119284> (letöltve: 2012. január 25.)

<http://nol.hu/archivum/archiv-126550> (letöltve: 2012. január 21.)

<http://nol.hu/archivum/archiv-140591> (letöltve: 2012. január 21.)

http://nol.hu/gazdasag/nepszavazas_dont_a_matraterenyei_eromurol
(letöltve: 2012. január 18.)

<http://www.nol.hu/lap/mo/lap-20090512-20090512-25> (letöltve: 2012. január 18.)

http://www.onkornet.hu/cikk.html?cikk_id=6192 (letöltve: 2012. január 19.)

<http://www.origo.hu/itthon/20010527nem.html> (letöltve: 2012. január 25.)

<http://www.origo.hu/itthon/20001211szephalom.html> (letöltve: 2012. január 21.)

<http://www.origo.hu/itthon/20031116keszeg.html> (letöltve: 2012. január 21.)

<http://www.origo.hu/itthon/20031207megepulhet.html> (letöltve: 2012. január 21.)

<http://www.origo.hu/itthon/20031221verseg.html> (letöltve: 2012. január 21.)

<http://www.origo.hu/itthon/20040125romhany1.html> (letöltve: 2012. január 20.)

<http://www.origo.hu/itthon/20040224nemepul.html> (letöltve: 2012. január 21.)

<http://www.origo.hu/itthon/20040502ervenytelen.html> (letöltve: 2012. január 20.)

<http://www.origo.hu/itthon/20040711nemepulhet.html> (letöltve: 2012. január 20.)

<http://www.origo.hu/itthon/20040717ervenytelen.html> (letöltve: 2012. január 20.)

<http://www.origo.hu/itthon/20040908unnepelnek.html> (letöltve: 2012. január 20.)

<http://www.origo.hu/itthon/20040927akkumulator.html> (letöltve: 2012. január 20.)

<http://www.origo.hu/itthon/20041209ervenytelenithetik.html> (letöltve: 2012. január 20.)

<http://www.origo.hu/itthon/20050814akarjak.html> (letöltve: 2012. január 19.)

<http://www.origo.hu/itthon/20050924nepszavazas.html> (letöltve: 2012. január 19.)

<http://www.origo.hu/itthon/20060910ervenytelen.html> (letöltve: 2012. január 19.)

<http://www.origo.hu/itthon/20070312cementgyar.html> (letöltve: 2011. november 10.)

<http://www.origo.hu/itthon/20080427-nyiregyhaza-oros-nepszavazas-megszuntetnek-az-egyesitest.html> (letöltve: 2012. január 19.)

<http://www.origo.hu/itthon/20080511-nepszavazas-lesz-sojtoron-a-szalmatuzelesu-eromuro.html> (letöltve: 2012. január 19.)

<http://www.palocertek.hu/telepules.php?nev=Ipolysz%C3%B6g> (letöltve: 2012. január 21.)

<http://www.pari.hu/lap/telepulest.htm> (letöltve: 2012. január 21.)

<http://www.patriota.hu/archivum/index.html> (letöltve: 2012. január 19.)

<http://pecsinapilap.hu> (letöltve: 2012. február 20.)

http://petervasara.hu/new/index.php?option=com_content&view=article&id=1672%3Anepszavazas-doenti-el-a-harmas-kivalasat&catid=304%3Aoenkormanyzat&Itemid=614 (letöltve: 2012. január 18.)

<http://picasaweb.google.com/egominfo/Nepszavazas#5316303091179203154> (letöltve: 2012. január 18.)

<http://www.piliscsaba.hu/regi/piliscsaba/onkormanyzat/hirek/hirek06.htm> (letöltve: 2012. január 19.)

<http://www.polgarinfo.hu/modules.php?name=News&file=article&sid=7345> (letöltve: 2012. január 19.)

<http://www.pusztaszolos.eoldal.hu/cikkek/mult/pusztaszolosi-csufsagok.html> (letöltve: 2012. január 16.)

<http://www.rhk.hu/letesitmenyeink/nrht/tortenet/> (letöltve: 2012. január 19.)

<http://www.rotary.hu/digitalcity/entity/entityNews.jsp?dom=AAAAXTXL&hir=AAABCZJB&efm=AAABASYD&prr=AAAALVB&egd=AAABASYC>
 (letöltve: 2012. január 20.)

<http://www.sonline.hu/somogy/kozelet/nepszavazassal-mondtak-nemet-a-zuros-gyerekekre-222553> (letöltve: 2012. január 18.)

<http://www.stop.hu/belfold/marcius-9-en-a-krematoriumrol-is-szol-a-nepszavazas/283946/&belfold&belfold&belfold> (letöltve: 2012. január 18.)

<http://www.stop.hu/belfold/nepszavazas-lesz-esztergomban-is/255294/>
 (letöltve: 2012. január 19.)

<http://stop.hu/belfold/nepszavazas-tokodaltaron/61212/> (letöltve: 2012. január 19.)

<http://www.szentgotthard.hu/hirek/reszletesen.php?id=506> (letöltve: 2012. január 20.)

<http://www.szentgotthard.hu/hirek/reszletesen.php?id=560> (letöltve: 2012. január 20.)

<http://www.szeretgom.hu/content/18906-meggyes-bizalmi-szavazasnak-nevezte-a-helyi-nepszavazast?comment=15596&wicket:pageMapName=wicket-1>
 (letöltve: 2012. január 24.)

<http://www.teol.hu/orszag-vilag/budapest/eso-utan-koponyeg-tuntetes-es-peticio-budajenon-24445> (letöltve: 2012. január 19.)

<http://www.teol.hu/tolna/kozelet/eleg-alairas-jott-ossze-elvileg-kezdodhet-a-nepszavazas-116449> (letöltve: 2012. január 18.)

http://www.tokod.hu/hir/1016/a_2006_aprilis_9_i_helyi_nepszavazas_eredmenye/
 (letöltve: 2012. január 19.)

<http://www.torokbalint.hu/4dsoft/cms/TorokbalintApp/searchall2009>
 (letöltve: 2012. január 20.)

http://www.valasztas.hu/hu/ovi/25/25_1.html (letöltve: 2011. november 11.)

http://www.valasztas.hu/hu/ovi/42/42_0.html (letöltve: 2011. november 12.)

<http://valasztas2006.origo.hu/itthon/20031005kartal.html> (letöltve: 2012. január 25.)

<http://varkapu.info/kozelet/20111112/elmarad-nepszavazas-pilisszentkeresztben>
 (letöltve: 2012. január 18.)

http://www.vasnepe.hu/fooldal/20081010_nemzetkzi_repuloter (letöltve: 2012. január 18.)

http://vasnepe.hu/interstitial.aspx?rawurl=%2ffoldal-legfrissebb_hirek%2f20090830_ervenytelen_nepszavazas_koszeg
 (letöltve: 2012. január 18.)

http://www.vedegylet.hu/index.php?page=pages&page_id=70 (letöltve: 2012. január 19.)

http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:ZKGZqaZfA3kJ:www.mfor.hu/cikk/k/Indul_a_nyergesujfalui_cementgyar_epitese.html+&cd=1&hl=hu&ct=clnk

(letöltve: 2011. november 10)

<http://www.weborvos.hu/cikk.php?id=95&cid=32360> (letöltve: 2012. január 21.)

http://zalaihirlap.hu/kozelet/20060726_lesz_nepszavazas_a_torony_eladasarol

(letöltve: 2012. január 19.)

http://zalaihirlap.hu/kultura_oktatas/20070917_tekeny_e_onallo_lesz?s=rel

(letöltve: 2012. január 19.)

7. Mellékletek

A 4.1.1 „Tények” és összefüggések alfejezethez felhasznált táblázatok és ábrák.

7.1 Táblázatok

2. táblázat: A népszavazások településtípus szerinti megoszlása (1999-2011)
[Szerző által készített táblázat]

		Településtípus			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	megyei jogú város	9	4,1	4,1	4,1
	város	61	27,7	27,7	31,8
	község	144	65,5	65,5	97,3
	fővárosi kerület	6	2,7	2,7	100,0
	Total	220	100,0	100,0	

3. táblázat: Az egyes kezdeményezői csoportok aktivitása (1999-2011) [Szerző által készített táblázat]

		Kezdeményező			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	lakosság	75	34,1	39,9	39,9
	civil	29	13,2	15,4	55,3
	önkormányzat	83	37,7	44,1	99,5
	lakosság és civil	1	,5	,5	100,0
	Total	188	85,5	100,0	
Missing	99,00	32	14,5		
Total		220	100,0		

4. táblázat: A minta reprezentativitása lakosságszám, társadalmi-gazdasági elmaradottság és munkanélküliségi arány tekintetében [Szerző által készített táblázatok]

lakosságszám határokkal			
	Observed N	Expected N	Residual
0-500 fő	27	75,4	-48,4
501 - 1000 fő	20	46,5	-26,5
1001 - 5000 fő	82	77,3	4,7
5001 - 20 000 fő	61	15,0	46,0
20 001 - 100 000 fő	25	4,9	20,1
100 000 fő <	5	,8	4,2
Total	220		

Társ-gazd elmaradott

	Observed N	Expected N	Residual
nem	197	214,5	-17,5
igen	23	5,5	17,5
Total	220		

Országos átlagnál nagyobb munkanélküliség

	Observed N	Expected N	Residual
nem	191	215,6	-24,6
igen	29	4,4	24,6
Total	220		

5. táblázat: Az érvényes és az eredményes népszavazások eloszlása (1999-2011)
[Szerző által készített táblázatok]

Érvényes

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	nem	89	40,5	41,6	41,6
	igen	125	56,8	58,4	100,0
	Total	214	97,3	100,0	
Missing	99,00	6	2,7		
Total		220	100,0		

Eredményes

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	nem	5	2,3	4,0	4,0
	igen	120	54,5	96,0	100,0
	Total	125	56,8	100,0	
Missing	66,00	89	40,5		
	99,00	6	2,7		
	Total	95	43,2		
Total		220	100,0		

6. táblázat: A népszavazások kezdeményezői és témái közti kapcsolat [Szerző által készített táblázat]

Kezdeményező * Téma Crosstabulation

			Téma							Total
			beruházás	szociális	településszerkezet	környezetvédelem	tájékoztatás	képviselőtestületi ügy	egyéb	
Kezdeményező	lakosság	Count	13	4	40	9	0	0	9	75
		% within Kezdeményező	17,3%	5,3%	53,3%	12,0%	,0%	,0%	12,0%	100,0%
		% within Téma	30,2%	57,1%	65,6%	24,3%	,0%	,0%	32,1%	39,9%
	civil	Count	13	0	6	4	1	0	5	29
		% within Kezdeményező	44,8%	,0%	20,7%	13,8%	3,4%	,0%	17,2%	100,0%
		% within Téma	30,2%	,0%	9,8%	10,8%	50,0%	,0%	17,9%	15,4%
	önkormányzat	Count	16	3	15	24	1	10	14	83
		% within Kezdeményező	19,3%	3,6%	18,1%	28,9%	1,2%	12,0%	16,9%	100,0%
		% within Téma	37,2%	42,9%	24,6%	64,9%	50,0%	100,0%	50,0%	44,1%
	lakosság és civil	Count	1	0	0	0	0	0	0	1
		% within Kezdeményező	100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
		% within Téma	2,3%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,5%
Total	Count	43	7	61	37	2	10	28	188	
	% within Kezdeményező	22,9%	3,7%	32,4%	19,7%	1,1%	5,3%	14,9%	100,0%	
	% within Téma	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

7. táblázat: A társadalmi-gazdasági szempontból elmaradott települések és a kezdeményezők köre [Szerző által készített táblázat]

Társ-gazd elmaradott * Kezdeményező Crosstabulation							
			Kezdeményező				Total
			lakosság	civil	önkormányzat	lakosság és civil	
Társ-gazd elmaradott	nem	Count	70	28	72	1	171
		% within Társ-gazd elmaradott	40,9%	16,4%	42,1%	,6%	100,0%
		% within Kezdeményező	93,3%	96,6%	86,7%	100,0%	91,0%
	igen	Count	5	1	11	0	17
		% within Társ-gazd elmaradott	29,4%	5,9%	64,7%	,0%	100,0%
		% within Kezdeményező	6,7%	3,4%	13,3%	,0%	9,0%
	Total	Count	75	29	83	1	188
		% within Társ-gazd elmaradott	39,9%	15,4%	44,1%	,5%	100,0%
		% within Kezdeményező	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

8. táblázat: A társadalmi-gazdasági szempontból elmaradott települések és a népszavazások témái közti kapcsolat [Szerző által készített táblázat]

Crosstab

			Téma							Total
			beruházás	szociális	településszerkezet	környezetvédelem	tájékoztatás	képviselőtestületi ügy	egyéb	
Társ-gazd elmaradott	nem	Count	49	9	62	41	1	5	30	197
		% within Társ-gazd elmaradott	24,9%	4,6%	31,5%	20,8%	,5%	2,5%	15,2%	100,0%
		% within Téma	92,5%	81,8%	92,5%	91,1%	50,0%	45,5%	96,8%	89,5%
	igen	Count	4	2	5	4	1	6	1	23
		% within Társ-gazd elmaradott	17,4%	8,7%	21,7%	17,4%	4,3%	26,1%	4,3%	100,0%
		% within Téma	7,5%	18,2%	7,5%	8,9%	50,0%	54,5%	3,2%	10,5%
Total	Count	53	11	67	45	2	11	31	220	
	% within Társ-gazd elmaradott	24,1%	5,0%	30,5%	20,5%	,9%	5,0%	14,1%	100,0%	
	% within Téma	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

9. táblázat: Az egyes témák az érvényesség szempontjából [Szerző által készített táblázat]

Crosstab					
			Érvényes		Total
			nem	igen	
Téma	beruházás	Count	23	28	51
		% within Téma	45,1%	54,9%	100,0%
		% within Érvényes	25,8%	22,4%	23,8%
	szociális	Count	7	3	10
		% within Téma	70,0%	30,0%	100,0%
		% within Érvényes	7,9%	2,4%	4,7%
	településszerkezet	Count	11	56	67
		% within Téma	16,4%	83,6%	100,0%
		% within Érvényes	12,4%	44,8%	31,3%
	környezetvédelem	Count	17	26	43
		% within Téma	39,5%	60,5%	100,0%
		% within Érvényes	19,1%	20,8%	20,1%
	tájékoztatás	Count	1	0	1
		% within Téma	100,0%	,0%	100,0%
		% within Érvényes	1,1%	,0%	,5%
	képviselőtestületi ügy	Count	6	5	11
		% within Téma	54,5%	45,5%	100,0%
		% within Érvényes	6,7%	4,0%	5,1%
	egyéb	Count	24	7	31
		% within Téma	77,4%	22,6%	100,0%
		% within Érvényes	27,0%	5,6%	14,5%
Total		Count	89	125	214
		% within Téma	41,6%	58,4%	100,0%
		% within Érvényes	100,0%	100,0%	100,0%

10. táblázat: Az egyes témák eredményességük szempontjából [Szerző által készített táblázat]

Crosstab			Eredményes		Total
			nem	igen	
Téma	beruházás	Count	3	25	28
		% within Téma	10,7%	89,3%	100,0%
		% within Eredményes	60,0%	20,8%	22,4%
	szociális	Count	0	3	3
		% within Téma	,0%	100,0%	100,0%
		% within Eredményes	,0%	2,5%	2,4%
	településszerkezet	Count	2	54	56
		% within Téma	3,6%	96,4%	100,0%
		% within Eredményes	40,0%	45,0%	44,8%
	környezetvédelem	Count	0	26	26
		% within Téma	,0%	100,0%	100,0%
		% within Eredményes	,0%	21,7%	20,8%
	képviselőtestületi ügy	Count	0	5	5
		% within Téma	,0%	100,0%	100,0%
		% within Eredményes	,0%	4,2%	4,0%
	egyéb	Count	0	7	7
		% within Téma	,0%	100,0%	100,0%
		% within Eredményes	,0%	5,8%	5,6%
Total	Count		5	120	125
	% within Téma		4,0%	96,0%	100,0%
	% within Eredményes		100,0%	100,0%	100,0%

11. táblázat: A lakosságszám és a népszavazáson való részvétel kapcsolata [Szerző által készített táblázat]

Correlations			
		Lakosságszám	Részvételi arány %-ban
Lakosságszám	Pearson Correlation	1	-,160 [*]
	Sig. (2-tailed)		,032
	N	220	179
Részvételi arány %-ban	Pearson Correlation	-,160 [*]	1
	Sig. (2-tailed)	,032	
	N	179	179

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

12. táblázat: A részvételi arány és a népszavazás témái, mint magyarázó változók közti kapcsolat (Kontrollcsoport: településszerkezeti témában kiírt népszavazások) [Szerző által készített táblázatok]

ANOVA ^b						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	1,788	6	,298	7,431	,000 ^a
	Residual	6,898	172	,040		
	Total	8,686	178			

a. Predictors: (Constant), egyéb, tájekoztatas, képviseloi, szocialis, környved, beruhazas

b. Dependent Variable: Részvételi arány %-ban

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	,630	,027		23,529	,000
	beruhazas	-,154	,041	-,297	-3,771	,000
	szocialis	-,263	,076	-,247	-3,480	,001
	kornyved	-,073	,042	-,134	-1,718	,088
	tajekoztatás	-,450	,202	-,152	-2,226	,027
	kepviseloi	-,176	,076	-,165	-2,324	,021
	egyeb	-,264	,047	-,429	-5,629	,000

a. Dependent Variable: Részvételi arány %-ban

13. táblázat: A részvételi arány és a népszavazás témái, valamint a lakosságszám, mint magyarázó változók kapcsolata (Kontrollcsoport: 1000-5000 fős településeken, településszerkezeti témában kiírt népszavazások) [Szerző által készített táblázatok]

ANOVA ^b						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	2,544	11	,231	6,290	,000 ^a
	Residual	6,141	167	,037		
	Total	8,686	178			

a. Predictors: (Constant), szazezerföött, tájekoztatas, egyéb, otszazig, szocialis, ezerig, környved, szazezerig, képviseloi, huszezerig, beruhazas

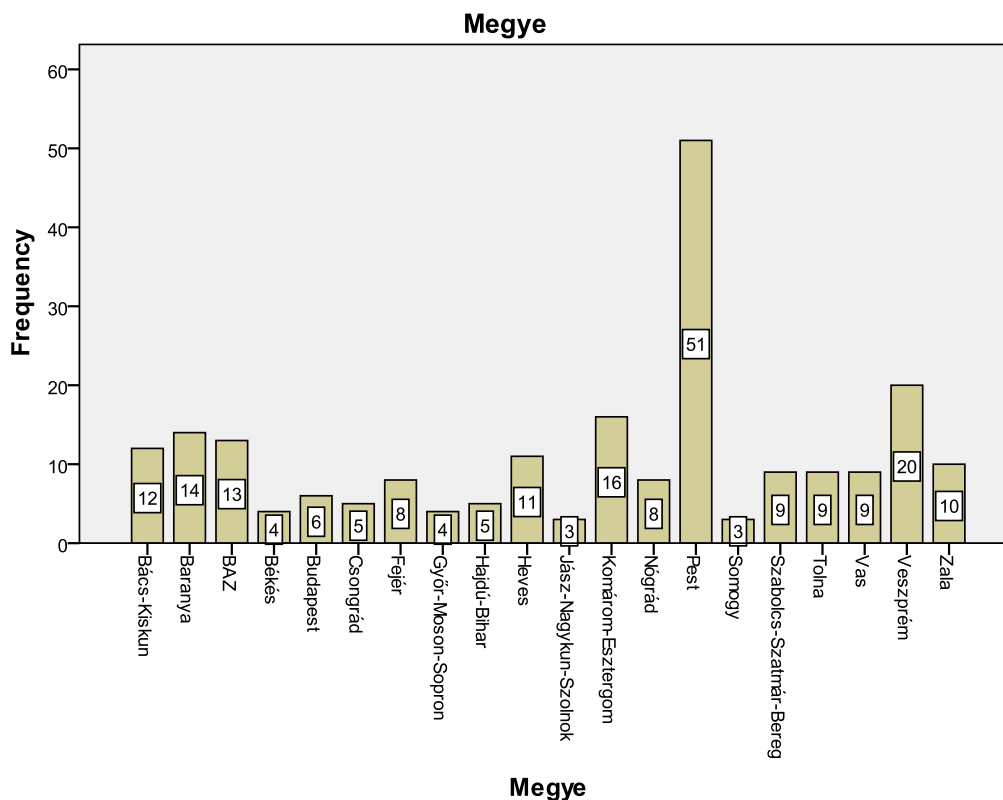
b. Dependent Variable: Részvételi arány %-ban

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	,635	,033		19,305	,000
	beruhazas	-,188	,040	-,362	-4,676	,000
	szocialis	-,291	,073	-,273	-3,969	,000
	kornyved	-,112	,042	-,205	-2,646	,009
	tajekoztatás	-,455	,195	-,154	-2,340	,020
	kepviseloi	-,315	,080	-,295	-3,922	,000
	egyeb	-,250	,046	-,406	-5,436	,000
	otszazig	,152	,050	,222	3,030	,003
	ezerig	,152	,063	,173	2,398	,018
	huszezerig	,005	,037	,010	,125	,901
	szazezerig	-,087	,050	-,130	-1,751	,082
	szazezerfölött	-,108	,090	-,081	-1,196	,234

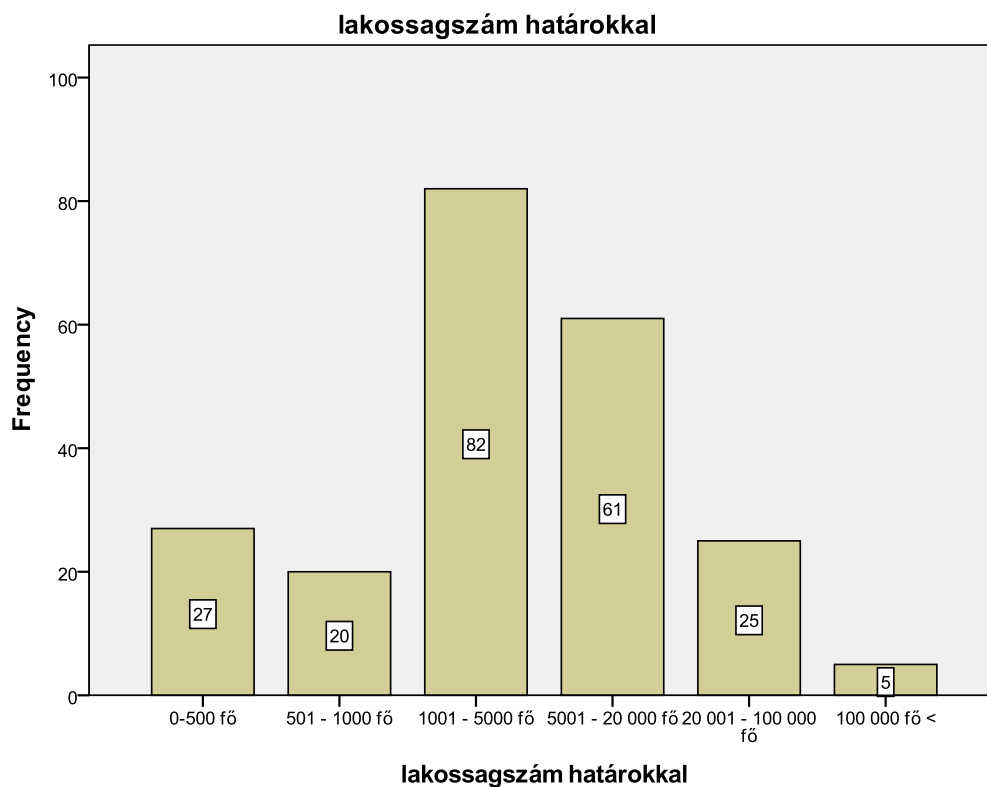
a. Dependent Variable: Részvételi arány %-ban

7.2 Ábrák

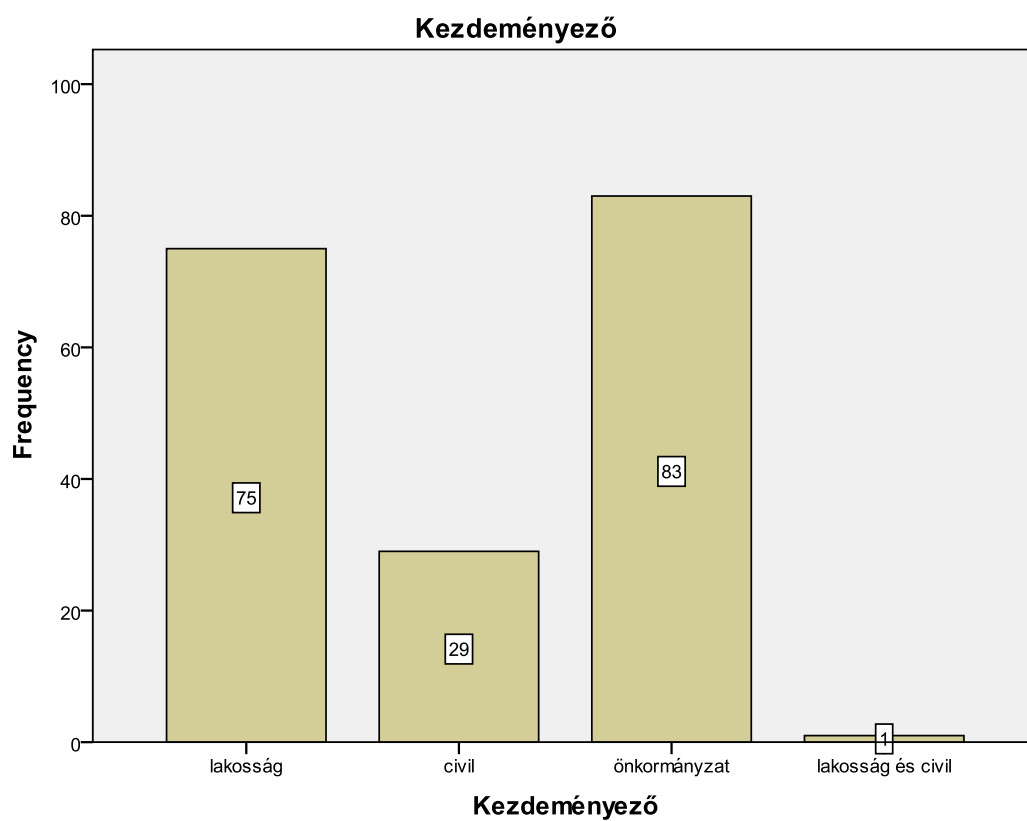
1. ábra: A népszavazások megyék szerinti megoszlása (1999-2011) [Szerző által készített ábra]

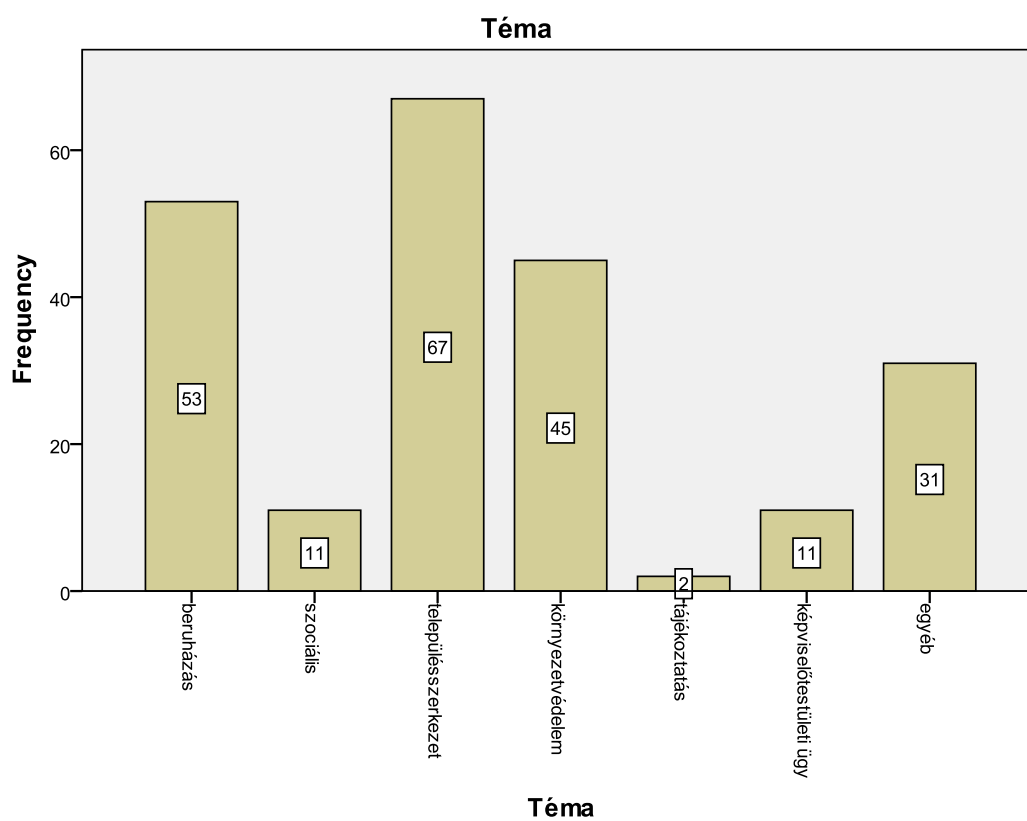
2. ábra: Helyi népszavazások megoszlása a település méretének függvényében (1999-2011) [Szerző által készített ábra]

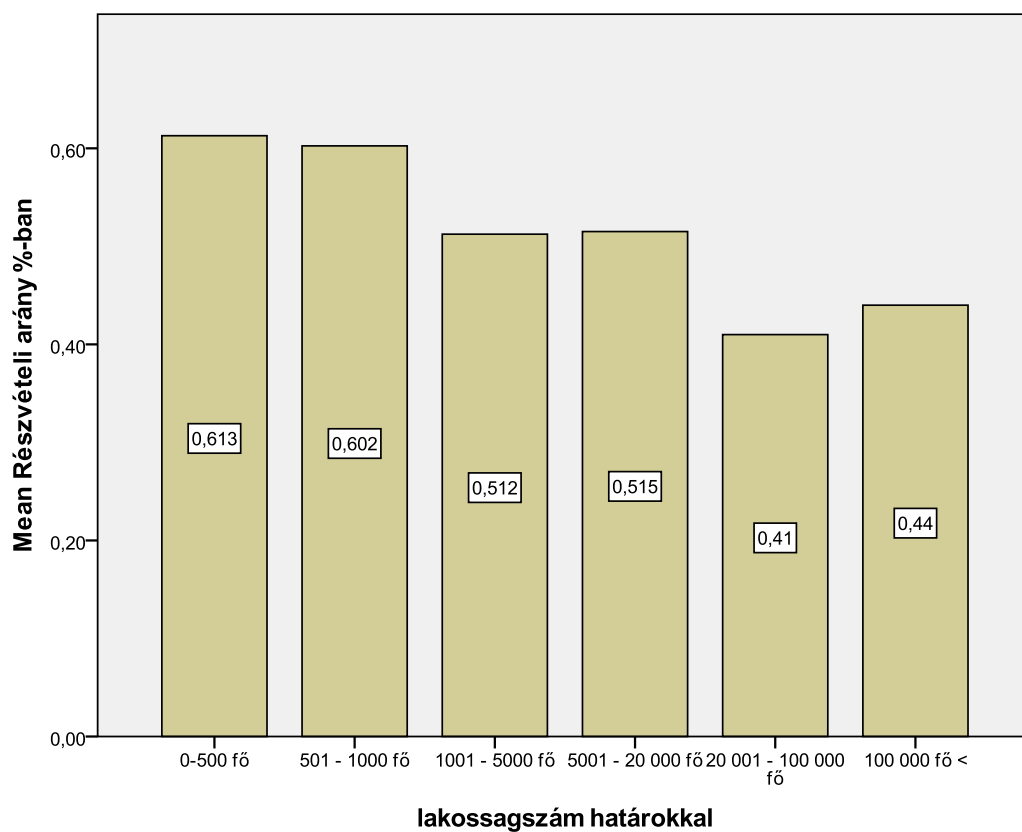
3. ábra: Az egyes kezdeményezői csoportok aktivitása (1999-2011) [Szerző által készített ábra]

4. ábra: Az egyes népszavazási témák gyakorisága [Szerző által készített ábra]

5. ábra: Átlagos részvételi arány a lakosságszám függvényében [Szerző által készített ábra]

6. ábra: Átlagos részvételi arány a népszavazás témájának függvényében [Szerző által készített ábra]

